

TIHOMİR CORCEVIĆ'İN “BİRKAÇ TÜRBE İLE HAKLARINDA ANLATILAN BAZI EFSANELER” BAŞLIKLIL DERLEMESİ

TIHOMIR ĐORĐEVIĆ'S COLLECTION TITLED “A FEW TOMBS
AND SOME LEGENDS ABOUT THEM”

İSA SÜLÇEVSI*

Sorumlu Yazar

NEBAHAT SÜLÇEVSI**

Öz

Balkanlar'da beş yüz yılı aşan Osmanlı hâkimiyeti bu bölgede yaşayan milletlerin kültür, dil, edebiyat ve tarihlerinde silinmez izler bırakmıştır. Bu nedenle Balkanlar'da yaşayan milletlerin 14-20. yüzyıllarına ilişkin araştırmalarda, hangi bakış açısıyla olursa olsun, Osmanlı devleti, Türk dili, kültürü ve edebiyatına temas edilmesi kaçınılmazdır. Nitekim Sırp etnolog Tihomir Corcević'in de, yukarıda belirtilen alanlarda çalışan diğer araştırmacıların olduğu gibi, ister istemez Türklere ve Türklerle ilgili beşerî konulara değinmiştir. Bu çalışmada Corcević'in en ünlü eseri olan *Наш народни живот (Halk Yaşamımız)* adlı kitap serisinden türbelerle ilgili bölümler ele alınmıştır. On kitaptan oluşan bu serinin beşinci kitabında yer alan türbelere ilişkin bölüm Türkçeye çevrilmiştir. Sekiz ve onuncu kitapta türbelerle ilgili olan başlıklardan ise belli başlı sözlü anlatımlar üzerinde durulmuştur. Bunların yanı sıra Corcević'in yaşamöyküsü ve çalışmalarına kısaca değinilmiştir. Türkçe çevirisi verilen çalışmanın hem gövde metni hem de dipnotları kıymetli bilgiler barındırmasının yanı sıra türbeler ve bu türbelerle ilişkilendirilen kişiler hakkında ilginç sözlü anlatımlar da içerir. Çalışma-Osmanlı sonrası dönemde Yugoslavya'daki türbelere ilişkin *efsaneler* yanı sıra Arnavutluk Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan İşkodra ve yöresindeki kimi türbelere ilişkin sözlü anlatımları kapsar. Bu sözlü anlatımlar çoğunlukla çalışma sahibinin derlemeleri olduğu için dönemin Yugoslavya'sının tamamını kapsama iddiasında olmadığı şeklinde yorumlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yugoslavya türbeleri, sözlü anlatımlar, Gülbaba Türbesi, İzvornik Kaimî Baba Türbesi, Yenipazar Gurbî Türbesi, İvranye Şeyh Sülo Türbesi.

Abstract

Ottoman domination, of over five hundred years in the Balkans left ineradicable traces in the culture, language, literature, and history of the nations of the region. Therefore, in research regarding the 14-20th centuries of the nations that resided in the Balkans touching Ottoman state, Turkish language, culture, and literature is inevitable, regardless of the point of view. Hence, Serbian ethnologist Tihomir Đorđević, alike other researchers working in the above-

İnceleme Makalesi / Künye: SÜLÇEVSI, İsa - SÜLÇEVSI, Nebahat. “Tihomir Corcević'in ‘Birkaç Türbe ile Haklarında Anlatılan Bazı Efsaneler’ Başlıklı Derlemesi”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. İsa Sülçevsi - Nebahat Sülçevsi Trc 109 (Mart 2024), 419-453. <https://doi.org/10.60163/hbv.109.002>.

* Assistant Prof. Dr., University of Prishtina “Hasan Prishtina”, Faculty of Philology, Department of Orientalistics, E-mail: isa.sulcevci@uni-pr.edu, ORCID ID: 0000-0001-6537-1919.

** Assistant Prof. Dr., University of Prishtina “Hasan Prishtina”, Faculty of Philology, Department of Turkish Language and Literature, E-mail: nebahat.safqi@uni-pr.edu, ORCID ID: 0000-0002-9578-6346.

mentioned fields, unavoidably touched upon Turks and human issues related to Turks. In this study, sections about tombs from the book series called *Наш народни живот* (*Our Popular Life*), which is Djordjević's most famous work, are discussed the chapters on tombs. In the fifth book of this series consisting of ten books, the chapter on tombs has been translated into Turkish. In the eighth and tenth books, selected oral narrations from the titles related to tombs are emphasized. In addition, Djordjević's biography and works are briefly mentioned. Both the body text and footnotes of the Turkish-translated study, contain valuable information that is not seen in Turkish sources about the field, as well as interesting oral narrations about the tombs and the people associated with the same. The study likewise includes the oral narrations about the tombs in Yugoslavia in the post-Ottoman period, as well as the oral narrations about the tombs within the borders of the Republic of Albania, respectively, Shkodër and its region. Since these oral narrations are mostly compilations of the author of this study, it should be interpreted that they do not claim to cover the entire Yugoslavia of the period.

Keywords: Yugoslavia tombs, oral narrations, Gulbaba Tomb, Kaimi Baba Tomb in Zvornik, Gurbi Tomb in Novi Pazar, Sheikh Sulo Tomb in Vranje.

Giriş

Bu çalışmanın konusu Sırp etnolog Tihomir Corcević'in en ünlü eseri olan 10 ciltlik *Наш народни живот* (Sırpça Latin harfli imlaya göre: *Naš narodni život*) (*Halk Yaşantımız*) adlı kitabında yer alan Yugoslavya Türkleri ve Müslümanlarıyla ilgili sözlü anlatımlardan seçilmiş kısımlardır. Bu sözlü anlatımlardan özellikle türbelerle ilgili olanları üzerinde durulmuştur. Yazarın *kitap* diye adlandırdığı beş, sekiz ve onuncu ciltlerde türbelere ayrılmış konu başlıkları vardır. Beşinci kitaptaki başlık Sırpça metne sadık kalınarak Türkçeye çevrilmiş, makale sınırları çok fazla zorlanacağı gerekçesiyle sekiz ve onuncu kitaptan ise belli başlı türbelerin özet çevirileri verilmiştir. Çeviri metnin devamında kitapların geri kalan kısımları makale metni olarak devam eder. Metinde sıralama bütünlüğü bozulmasın diye çeviri metin makale eki olarak verilmemiştir. Bunun yerine beşinci kitaptan birebir çeviri olan metin kısımlarının başlıklarının sonuna köşeli parantez içerisinde [TC] işaretleyicisine yer verilmiştir. Diğer kitaplardan yapılan birebir çeviriler metnin başında veya dipnotta verilen bir açıklamayla belirtilmiştir. Bunlara ilaveten yazarın hayatı kısaca anlatılmış ve öne çıkan eserlerinin başlıkları verilmiştir. Türkçe çevirisi verilen çalışmanın hem gövde metni hem de dipnotları kıymetli bilgiler barındırır. Bu nedenle çeviride Corcević'e ait dipnotların başına köşeli parantez içerisinde [TC] işaretleyicisi konmuştur. Dizgide karışıklık yaratmamak için dipnot numaraları MS Word programının belirlediği şekilde bırakılmıştır. Asıl metinde yer almakla birlikte Türkçe çevirisini okuyacaklar açısından önem arz etmediği değerlendirilen kimi dipnotlar kaldırılmıştır.

Sırpça metinde geçen yer adlarının Türkçe karşılıkları "Osmanlı Yer Adları: I" (Özkılıç vd., 2013) kitabına göre yazılmıştır.

Corcević'in bir etnolog sıfatıyla derlemiş olduğu sözlü anlatımlar, türbelerin envanterini çıkarma veya mimari özelliklerini ortaya koymak gibi bir amaca yönelik değildir. Dolayısıyla bu çalışmada bahsi geçenler derlemenin yapıldığı dönemde mevcut olan türbelerin çok azını temsil eder. Kaldı ki burada bahsi geçen türbelerden bazıları, günümüzde mevcut olmadıkları gibi, Corcević'in döneminde de olmadıkları anlaşılıyor.

Eski Yugoslavya sathında Osmanlı mirası olan türbeler çok sayıda araştırmacının ilgisini çekmiş ve bunlara ilişkin envanter çalışmaları yapılmıştır. Bunların başında Ayverdi (2000), Čehajić (1986) gibi araştırmacılar ile TDV İslam Ansiklopedisi gibi kaynaklar gelir. Metinde adları geçen türbeler ve bu türbelerle ilişkilendirilen kişiler

hakkında ilginç sözlü anlatımlar da yer alır. Bahsi geçen türbe ve kişilere ilişkin ilave, fakat kısa sayılabilecek bilgiler ve bu bilgilere ilişkin atıflar tarafımızca eklenen dipnotlarda verilmiştir.

1. Tihomir Corceviç'in Hayatı

Sırpça Latin ve Kiril imlaya göre adı Tihomir Đorđević / Тихомир Ђорђевић olan Sırp etnolog 1868 yılında Sırbistan'da yer alan Gurguşofça'da (Srp. Knjaževac) doğmuştur. Tihomir doğduğunda babası bu kasabada papazdır. Babasının görev yeri değiştiği için ilköğrenimine Aleksinçe'ye bağlı Teşiçe (Srp. Tešica) köyünde başlamış, ortaöğreniminin ilk sınıflarını Aleksinçe'de, devamını da Niş'te okur. Yaşadığı yerin vilayet merkezinden yükseköğrenim bursu talep edince, Viyana'da tıp okumak üzere kendisine burs tahsis edilir; fakat o tıp eğitimi almak istemediği için Belgrat Üniversitesine (eski adı *Büyük Okul*, Srp. Велика школа) kaydını yaptırır. 1891 yılında yüksek başarıyla bu okuldan mezun olur. Daha sonra Aleksinçe'ye dönerek Öğretmen Okulunda öğretmenliğe başlar; daha sonra aynı okulun müdürü olur.

1902 yılında Viyana Üniversitesi'ne giderek bir dönem boyunca uzmanlık yapar. Ardından Almanya Münih'e (Philosophischen Facultät Section I der Ludwig – Maximilian – Universität München) gidip “Die Zigeuner in Serbien” (Sırbistan Çingeneleri) başlıklı tezini savunarak doktor unvanını alır. Doktorasını aldıktan sonra Birinci Belgrat Erkek Lisesine öğretmen olarak atanır (Knežević, 1995). Ardından 1906 yılında Belgrat Felsefe Fakültesi Etnoloji Seminerine doçent¹ olur. 1919 yılında profesör, 1921 yılında ordinaryüs profesörlüğe yükselir. 1938 yılında emekli olur (UBSM, 31 Temmuz 2023a).

Tihomir Corceviç Sırp Kraliyet Akademisi daimî üyesi, Zagreb merkezli Yugoslavya Bilim ve Sanat Akademisi haberleşme üyesi; ayrıca Londra merkezli Roman Araştırmaları Derneği, Prag merkezli Slav Enstitüsü ve Sırp Tıp Derneği'nin üyesiydi. Bunların dışında Sırp tarihi, kültürü, edebiyatı gibi alanlarda Belgrat, Novi Sad ve Üsküp gibi yerlerde faaliyet gösteren farklı sivil toplum yapılarında çeşitli görevler alır. Corceviç ayrıca *Arnavut Kültürel Mirası, Dili ve Etnolojisi Arşivi'nin* (1923-1926) kurucusu ve sahibiydi (UBSM, 31 Temmuz 2023a).

Sırp Etnografya Dergisinin (1907-1914 ve 1925-1927) dört cildinin yayın yönetmeliğini yapar. Karaciç (Караџић) (1899–1903) adlı derginin sahibi ve editörüydü (UBSM, 31 Temmuz 2023a).

26 Mayıs 1944 tarihinde Belgrat'ta vefat eder.

2. Tihomir Corceviç'in Eserleri

Corceviç hayattayken 720'yi aşkın çalışması yayımlanır (Knežević, 1995, 264). Yaşadığı dönemin Yugoslavya'sı ve dışında farklı dergilerde çıkmış olan yazılarından bazıları kitaplarında bir araya getirilir. Hayattayken yayımladığı kitaplarının önemli kısmı ölümünden sonra da tekrar yayımlanır. Öne çıkan kitapları şunlardır:

1. *Kroz naše Rumune*. Beograd: Štamparija Svetozara Nikolića, 1906.

1 Yugoslavya'da öğretim üyeleri unvanları Türkiye'de 1973 öncesi unvanlara benzer. (Demirbilek - Çetin, 2022, s. 209) Unvanlar doçent (docent), profesör (vanredni profesör) ve ordinaryüs (redovni profesör) profesör şeklindedir. Akademik derecelerden birine atanmak için belirli şartları yerine getirmek gerekiyordu ancak “doçentlik tezi” veya buna benzer bir adla bir tez çalışması gerekmediği için kişilerin özgeçmişlerinde akademik bir dereceye yönelik yapılmış bir çalışma adı belirtilmez. Dolayısıyla Corceviç'in adına düzenlenmiş olan Memuriyet Özlük Dosyasında (Službenički List) sadece atama tarihleri belirtilmiştir (UBSM, 31 Temmuz 2023b).

2. *Vera, nain ivota i zanimanje u Cigana Kraljevine Srbije*. Beograd: Drzavna tamparija, 1908.
3. *Uputstvo za prikupljanje gradiva o zanatima i esnafima u srpskim zemljama*. Beograd: Srpska Kraljevska Akademija, 1913.
4. *Iz Srbije Kneza Miloša*. Beograd: Geca Kon, 1924.
5. *ivot i obiaji narodni (Zanati i esnafu u Srbiji)*. Beograd: Srpska Kraljevska Akademija, 1925.
6. *Makedonija*. Beograd: Udruženje Južno-Srbijanaca u Beogradu, 1929.
7. *Na narodni život*. 10 cilt. Beograd: Geca Kon, 1930-1934.
8. *Ciganske narodne pripovetke*. Beograd: Knjiarnica Radomira D. ukovia, 1933.
9. *Zle oči u verovanju Južnih Slovena*. Beograd: Srpska Kraljevska Akademija, 1938.
10. *Beleške o našoj narodnoj poeziji*. Beograd: Drzavna tamparija, 1939.
11. *Deca u verovanjima i običajima našega naroda*. Beograd: Biblioteka Centralnog Higijenskog Zavoda, 1941.
12. *Srbija pre sto godina*. Beograd: Prosveta, 1946.
13. *Veštica i vila u našem narodom predanju i Vampir i druga bića u našem narodom predanju*. Beograd: Srpska Akademija Nauka, 1953.
14. *Priroda u verovanju i predanju naega naroda*. Beograd: Srpska Akademija Nauka, 1958.

Yukarıda 3 numarada yer alan zanaat ve esnafalara ilişkin derleme yöntemlerini konu alan kitap dıŐındakiler, Corceviç'in çoğunlukla arşiv belgeleri ve saha araŐtırmasına dayanan halkbilimi, halk edebiyatı, tarih, etnografya gibi alanlara ilişkin çalışmalarının yer aldığı kitaplardır. Bunların arasında en önemlisi, kuŐkusuz 10 ciltlik *Na narodni ivot (Halk Yaşantımız)* adlı kitap serisidir. Corceviç bu ciltleri *Birinci Kitap (Kuiga prvı)*, *İkinci Kitap (Kuiga druğa)* gibi adlandırmayı tercih eder. 10 ciltlik bu kitap, yukarıda da belirtildiği üzere, Belgrat'ta *Geca Kon* adlı yayınevi tarafından 1930-1934 yıllarında yayımlanır.

Halk Yaşantımız adlı bu eseri Batı Balkan Türkoloji'si bakımından önemli bir kaynak olmakla birlikte bu kaynaktan istifade edilmemiŐtir. Bu kaynaktan istifade edilmemiŐ olma olgusunu Popovic Şu Şekilde açıklar: "Eski Yugoslavya'da Müslüman halk tasavvufu üzerine yazmıŐ kişilerin çoğunun bu kllyatın varlığından bile haberli olmadıkların hatırlatmamız gerekiyor (...)" (2016, 122).

Bu kitap serisi 1984 yılında Ivan olovi (Иван Чоловић) editörlüğünde, Nenad Lubinkovi'ın (Ненад Љубинковић) düzenlemesiyle Belgrat Prosveta yayınevi tarafından tekrar basılır. Ancak bu baskıda eski ciltler birleŐtirilerek ve eklemeler yapılarak toplamı 1500 sayfa olan 5 cilt haline getirilmiŐtir. İlk baskıda ayrı çıkan 1-3. kitaplar yeni baskıda 1. cilde, 4-6. kitaplar yeni 2. cilde, 7-10. kitaplar yeni 3. cilde alınır. 4. cildin başına Corceviç'ın kitaplarının ilk baskısına alınmamıŐ olan diğer çalıŐmalarından yeni bir *On Birinci Kitap* oluŐturulmuŐtur. Bu cildin geri kalanında Ekler başlığı altında Tihomir Corceviç'ın Hayatı ve alıŐmaları, Seçilmiş Bibliyografyası, Kişi Adları Dizini, Kısaltmalar Dizini ve Düzenleyenin Notları yer almaktadır.

Kitabın 1984 baskısı esas alınarak 5. cilt dışında kalan ciltlerin içerikleri aşağıda kısaca anlatılmaya çalıŐılmıŐtır. Sekizinci ve Onuncu kitaplarda *Birkaç Türbe Daha ve Haklarında Anlatılan Bazı Efsaneler* başlığı altında Corceviç'ın tespit ettiği diğer türbelerle ilgili efsaneler yer alıyor olsa da bu çalışmada, söz konusu kısımların çevirisi yerine zeti verilmiştir.

Halk Yaşantımız adlı kitabın yeni baskısında İçindekiler tablosunda ilgili çalışmanın ilk defa hangi yerde yayımlandığı bilgisi, çalışmanın başlığı altında, parantez içerisinde, ana metinden daha küçük puntolarla verilmiştir.

2.1. Çorceviç'in "Halk Yaşantımız" Adlı Kitabı

2.1.1. Birinci Kitap

Bu kitap 1984 baskısının 7-126. sayfalarını oluşturur. Corceviç bu kitabın 3 Kasım 1929 tarihli önsözünde, aynı adlı bir başka kitabının 1923 yılında Sırp Edebiyat Cemiyeti (Српска Књижевна Задруга) tarafından yayımlandığını belirtir. Bu kitabının ilgi görmesi üzerine Bay Geca Kon Kitabeviyle anlaşarak daha önce Sırp Edebiyat Cemiyeti'nce çıkarılan yayınlar ile başka süreli yayınlarda çıkmış olan folklor ve etnoloji çalışmalarının toplu hâlde yayımlanacağı aynı adı taşıyan bir kitap serisi fikrinin doğduğunu ifade eder.

Bu kitap Sırp folkloruna ilişkin konuları kapsar. Kitapta yer alan yazıların başlıkları şunlardır: 1. Güney Slavların Etnoloji Bilimi, 2. Halk Geleneklerimiz, 3. Köy Zanaatlarımız, 4. Halk Sanatımız, 5. Halk Kıyafetimiz, 6. Halkımızda Saç, 7. Eski Silahlarımız, 8. Yamyamlık, 9. Statü ve Rütbe Simgesi Olarak At ve Silah, 10. Bazı Atasözlerinin Şerhi, 11. Njegoş² ve Onun Atasözleri, 12. Kiliselerin Soyulması. Bu kitapta balta, hançer, kuburlu, dolama gibi Türkçe silah ve kıyafet adlarının geçtiği başlıklar Türkizmler bakımından ilgi çekici olmakla birlikte bu çalışmanın konusu dışında oldukları için başka bir açıklamaya gerek duyulmamıştır.

2.1.2. İkinci Kitap

Bu kitap 1984 baskısı 1. cildinin 127-249. sayfalarını oluşturur. Yazı başlıkları şunlardır: 1. Bekarlık, 2. Evlilik, 3. Evlilik Yaşı, 4. Evlenme Sırası, 5. Akraba Evliliği, 6. Tuhaf Aşk Eylemleri, 7. Başlık Parası ve Kız Kaçırma, 8. Gerçek Damat ve Gelin Yerine Yalancı Adayların Gösterilmesi, 9. Kızlarda Bekaret, 10. Dügüncü Mezarlığı, 11. Çok Karılılık (Poligami), 12. Çok Kocalık (Poliandri), 13. Kadınlara Yönelik Bir Ceza.

Bu başlıklardan *bekarlık*, erkek ve kadınların hiç evlenmemiş olma durumlarını ifade eder. Bu durumun Sırp halk kültüründe hoş karşılanmadığı, ayrıca bu durumda olanlara hem acındığı hem de sosyal statü olarak evli olanlardan aşağıda kabul edildikleri konusu ele alınmıştır. Bu başlıkta ayrıca hiç evlenmemiş olanlar için farklı bölgelerde kullanılan adlandırmalar üzerinde durulmuştur.

Akraba Evliliği başlığı altında bazı destansı metinlerde geçen ve hukuken ensest sayılan türden evlilikler konusu ele alınır.

Çok Karılılık konusunda tarım toplumlarının insan gücü ihtiyacını karşılamak, karının çocuk doğurmaması veya erkek çocuk doğurmaması gibi nedenlerle olduğu açıklanır.

Çok Kocalık olgusunun ilkel kültürlerde var olduğundan bahsedilir. Corceviç, bizzat duyduğu bir iki olaya dayanarak, Sırp'larda da nadir olmakla birlikte, çocuğu olmayan çiftlerin alışılmamış bir yola başvurduklarını aktarır. Kendi kusuru nedeniyle çocuğu olmayan bir koca, karısının bir rahiple birlikte olmasına rıza gösterir. Koca böyle bir olayı zina olarak görmez; aksine çocuğu olduktan sonra rahibe ikramda bulunur.

2 Petar Petrović Njegoş (1813-1851), Karadağ prensi, piskopos, şair, düşünür. Bk. Biografija.org.

Düğüncü³ Mezarlığı başlıklı yazı şimdiye kadarki okumalarımızda rast gelmediğimiz bir kavramdır. Bu yazıda gelin almaya giden alayın yolda başlarına gelen bir musibet neticesinde öldürüldüğü olay türleri ele alınmış ve bu adla anılan mezarlıkların buldukları yer ve bölgeler verilmiştir. Musibet olarak doğal afet, gelini kaçırmaya niyetiyle alaya saldırma ve yolda karşılaşan iki alayın birbirlerine yol verme kavgaları sayılmıştır. Bu yazıda ayrıca düğüncülere ait ayrı bir mezarlığın olma nedenine açıklık getirilmeye çalışılır. Eski Sırp geleneğinde, ölen kişinin cenazesinin bir yerden başka bir yere nakletmenin yeri olmadığı hususu “Kişi öldüğü yere gömülür” atasözleriyle açıklanır.

Gerçek Damat ve Gelin Yerine Yalancı Adayların Gösterilmesi başlıklı yazıda bazı sözlü edebi metinlerde geçen olaylar örnek gösterilerek nikah kıyılana kadar çoğunlukla bedensel kusurları olan gerçek gelin veya damat yerine bu kusurları bulunmayan birinin aday olarak gösterilmesi ele alınır. Fakat Belgrat Rahipler Meclisi'ne 1732 tarihinde verilen bir boşanma davası dilekçesine dayanarak Vinka adlı bir kadının sağır, dilsiz ve deli bir adamla kandırılarak evlendirildiği bir olay nakledilir. Aynı yazıda buna benzer iki olay daha verilerek bu tür kandırma yoluyla evlendirmenin aslında sadece edebi metinlerde geçmediği anlatılır.

2.1.3. Üçüncü Kitap

İkinci Kitabın sonundaki bir notta evlilikle ilgili tüm konuların bu kitapta kapsamadığı için Üçüncü Kitabın da evlilikle ilgili konulardan oluşacağı bilgisi verilir. Dolayısıyla 1984 tarihli baskının 1. cildinde 251-366. sayfaları işgal eden üçüncü kitabın konu başlıkları şunlardır: 1. Düğünlere İlişkin Birkaç Gelenek, 2. Evlilik Bağı, 3. Gençlerin Korunması, 4. Kötü Ruhların Defi, 5. Evlilik Hayatı, 6. Düğün Mevsiminin Seçimi, 7. Dinî Düğün Adetleri.

Bu başlıklardan Evlilik Bağı şu alt başlıklardan oluşur: a. El Birleştirme, b. Kafaları Tokuşturma, c. Birlikte Yeme İçme, ç. Gelinin Damat Etrafında Dönmesi, d. Gelinin Kayınvalide Etrafında Dönmesi, e. Damat Evinin Eşiği ile Gelin, f. Gelin ile Damadın Yuvası, g. Gelin ile Bazı Nesnelere, ğ. Damadın Ailesi ile Gelin. Tüm bu başlıklar evlilik bağının kurulması ve geliştirilmesinin unsuru olarak ele alınmıştır.

Gençlerin Korunması başlığı altında yer alan konular şunlardır: a. Büyüden korunma, b. Kötü Ruhlardan Korunma, c. Yukarıdan Korunma, ç. Aşağıdan Korunma. Bu alt başlıklarda hem Sırp folklorunda hem de başka kültürlerle ait inanç sistemlerinde yer alan inanışlar üzerinde durulur.

Evlilik Hayatı başlığı altında şu alt başlıklar yer alır: a. Evlilikte Doğurganlık, b. Doğumun Kolaylaştırılması, c. Çocukların Görünüm ve Huyları, ç. Evlilikte Bereket, d. Evlilikte Baht, e. Evlilikte Üstünlük. Bu başlıkta evliliğin yolunda gitmesi ve kimin sözünün geçeceği hususlarına ilişkin inanışlara yer verilmiştir.

2.1.4. Dördüncü Kitap

Bu kitap 2. cildin 7-117. sayfalarında yer alır. Kitapta yer alan başlıklar şunlardır: 1. İftira, 2. Velayetin Teyidi Nikahı⁴, 3. Kadının Konumu, 4. Miras, 5. Boşanma, 6. İğüveylik, 7. Aziz Vasil Çöreği, 8. “Gorski Vijenac”ta⁵ Hayal Kurmak, 9. Kendi

3 Düğüne katılıp gelin alayında yer alan kimseler.

4 Sırpçada “Prevenčavanje” olarak ifade edilen bu nikah türü arkaik bir kavram olarak nitelenir ve kilisede nikah kıyılmadan doğmuş olan çocukların velayetini üstlenmek, teyit etmek anlamı ifade eder.

5 Petar Petrović Nježoş'un “Dağ Çelengi” (Gorski Vijenac) adlı manzum eseri.

Kendine Okuryazarlık, 10. Zehirler, 11. 1690'daki Büyük Göçten Sonra Sırbistan Nüfusu, 12. Haydut Stanko.

2.1.5. Beşinci Kitap

Bu çalışmanın esas konusunu oluşturan *Beşinci Kitap*, ikinci cildin 119-229. sayfalarını kapsar. Bu kitaptaki konular ağırlıklı olarak Türkler ve Müslümanlarla ilgilidir. Şu ana başlıklardan oluşur: 1. Gerçek Türkler Kimlerdir (s. 121-124), 2. Birkaç Türbe ile Haklarında Anlatılan Bazı Efsaneler (s. 125-144), 3. Türkler Döneminde Kiliselerimizdeki Çanlar (s. 145-152), 4. Birkaç Türk Cezası (s. 153-169), 5. Bir Dinden Başka Bir Dine Geçiş (s. 170-171), 6. Tellallar (s. 174-176), 7. Türklerde Ölümle İlgili Gelenekler (s. 177-189), 8. Toprak ile Suyun Günahkarları Çıkarmalarına İlişkin Bazı Notlar (s. 190-197), 9. Türklerin Hayatı, Gelenekleri ve İnanışlarına İlişkin Notlar (s. 198-229).

2.1.5.1. Gerçek Türkler Kimlerdir

Bu başlık altında dönemin Yugoslavya'sında Türk adının yanlış anlaşılması üzerinde durulmuştur. Corceviç'e göre Sırlar, Balkanlar'da İslam dinine mensup tüm toplulukları Türk kabul ederler. Din mensubiyetine dayanan bu kabulün yanlış olduğuna işaret edip, Eugen Oberhummer'in *Die Türken und das osmanische Reich*⁶ adlı kitabına atıfta bulunarak aslında Türk adının 8. yüzyıldan başlayarak Balkanlar'a göç etmiş bir topluluğu temsil ettiğini ve bu topluluğun Türk dilini konuştuğunu anlatır. Aynı başlıkta Türkçenin Ural-Altay Dil Ailesinin bir mensubu olduğunu, geniş bir coğrafi sahaya yayıldığını ifade eder. Türkçe konuşan toplulukların Yakutlar, Sibiryalı Tatarları, Kazak-Kırgızlar, Kara Kırgızlar, Doğu Türkistanlılar (Kaşgarlılar), Tarançlı, Karakalpaklar, Özbekler, Sartlar, Türkmenler, İran Türkleri, Kafkas Türkleri, Volga Türkleri, Kırım Tatarları ve Osmanlı Türklerinden oluştuğunu belirterek, yaşadıkları coğrafya ve nüfus sayıları hakkında bilgilere yer vermiştir. Osmanlı Türkçesinin Osmanlı devletinin resmî dili olduğunu, Sırbistan'ın güney kesimlerinde⁷ Türkçe konuşan bir nüfusun bulunduğunu ifade eder. Diğer yandan dönemin Yugoslavya'sında yaşayan Bosna Hersekli Müslümanların Türk olmadığını, aslen Slav olduklarını, bu nedenle Bosna Hersekli Müslümanlara Türk denmemesi gerektiğini açıklar.

2.1.5.2. Birkaç Türbe ile Haklarında Anlatılan Bazı Efsaneler Adlı Başlığın Çevirisi

Aşağıda çevirisi verilmiş olan *Birkaç Türbe ile Haklarında Anlatılan Bazı Efsaneler* başlığı altında günümüzde Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ ve Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan yerleşim yerlerinden 16 türbe ve 2 mezara ilişkin sözlü anlatımlar aktarılmıştır. Bu sözlü anlatımların önemli kısmı bizzat Corceviç tarafından 1931 yılında derlenmiş olup, birkaçı da başkaları tarafından yapılmış derlemelerdir. Bu derlemelerde bazı hususların altının çizilmesi önem arz etmektedir. Bu hususlara aşağıda birkaç madde şeklinde temas edilmiştir.

Corceviç bu çalışmanın yer aldığı kitabın ilk başlığında belirttiği şekilde üzerinde çalıştığı Müslüman toplumların etnik mensubiyetlerine net bir şekilde

6 Bk. (Oberhummer, 1917).

7 Güney Sırbistan (Južna Srbija) adı günümüz Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Kosova Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti'nin Sancak Bölgesini içine alan idari bir bölgenin adıydı. Ayrıntı için bk. (Hacısalihoglu, 2003)

atıfta bulunmayı tercih eder. Fakat Boşnaklar bugünkü etnonimleriyle değil *Bosnalı Müslümanlar*, *Bosna Hersek Müslümanları*, *bizim Müslümanlar* tabirleriyle ifade edilir.⁸ Batı Balkanlar'da Osmanlı idaresinin son bulmasıyla Türk nüfusunun yüzyıllarca yaşadıkları ata topraklarından göç etmeleri üzerine arkalarında bıraktıkları mirasın izlerinin en azından tarihî bir bilgi olarak kayda geçmiş olması kıymetlidir. Bu anlamda İvranye Şeyh Sülo Türbesi zikrolunabilir. Bu şehirde Osmanlı mirası mimari yapılarının kaydedildiği kaynaklarda⁹ Şeyh Sülo Türbesi diye bir kayda rastlanmamıştır.

Çalışmada kayda değer bir bilgi 40 numaralı dipnotta yer almaktadır. Corceviç, Stankoviç'e (1910, 97) atıfta bulunarak Priştine-Yanova yolu üstünde Sultan Murat Hüdavendigâr'ın naaşının Bursa'ya nakli sırasında kanının damladığı yerde bir türbe yapılmış olduğunu belirtmektedir. Stankoviç 12 Ağustos 1897 tarihinde Sultan Murat Türbesini ziyaret ettiğini ve türbedardan türbeyle ilgili bilgiler aldığını ifade eder (Stanković, 1910, s. 95). Vırniça Yanova'ya nazır bir tepede Şeyh İshak Baba tekke ve türbesinin varlığından bahseder (Vırniça, 2010, 170) fakat bu, Stankoviç'ten naklen Corceviç'in bahsettiği türbe olamaz.

Burada not düşülmesi gereken hususlardan bir tanesi de İşkodra'daki türbelerin hem günümüzde hem de derlemenin yapıldığı belirtilen 1931 yılında Arnavutluk sınırları içerisinde olmalarına rağmen Corceviç'in bu ayrıntı karşısındaki sükunetidir. Nitekim İşkodra "1913'te Avrupa devletlerinin baskısıyla yeni kurulan Arnavutluk Devleti'nin sınırlarına dahil edildi." (Kiel, 2001) Dolayısıyla bu tarihlerde bir Yugoslav veya Sırp şehri değildi.

Birkaç Türbe ile Haklarında Anlatılan Bazı Efsaneler [TC]

Türbe Arapça bir kelime olup toprak, zemin, toz ve ayrıca mezar, mezarlık gibi anlamlar ifade eder. Türklerde türbe, bir veli veya fazilet sahibi bir zatın yattığı mezar anlamını ifade eder. Yugoslavya'da türbe diye adlandırılan çok sayıda Müslüman mezarı bulunmaktadır. Osmanlı hâkimiyeti döneminde her yerde türbeler vardı. Osmanlı hâkimiyetinden sonra türbeler yok oldu; bu yüzden günümüzde nerede oldukları bile bilinmiyor. Bu topraklarda Osmanlı hâkimiyetinin son bulmasından sonra bile az sayıda türbe (Budin'deki Gülbaba Türbesi¹⁰, Slavonya Stara Gradiška'daki Ali Gaibî¹¹ Türbesi, Belgrat Mustafa Paşa Türbesi¹²) korunmuştur. Yugoslavya'daki türbeler, Osmanlı hâkimiyetinin yakın zamana kadar sürdüğü bölgelerde ayakta

8 Boşnak etnoniminin kullanımına ilişkin uygulamalar konusunda bk. (Krupalija, 2020, 80-176).

9 Bk. (Ayverdi, 2000; Čehajić, 1986; Engin, 2014; Osmani, 2018).

10 Evliya Çelebi, babasından aktardığı bilgiler ışığında Gül Baba'nın Budin Kalesinde şehit düşmeden önce ılıca suyuyla yıkanmayı ve Sultan Süleyman'ın kendisini Budin'de defnetmesini vasiyet ederek "Yâ cemâlallah" deyip ruhunu teslim ettiğini belirtir (Kahraman, 2010, 291-292). Bu zatın şahsiyeti hakkında çeşitli sözlü anlatımların aktarıldığı birçok kaynakta ifade edilir (Kaçalın, 1996). Evliya Çelebi'ye atıfta bulunarak aslen Merzifonlu Bektaşî dervîşi olduğunu, 1451 yılında Budin seferinde şehit olduğu belirtilir (Kaçalın, 1996; Saral, 2004).

11 Boşnakça kaynaklarda *mutasavvıf ve asi* olarak nitelenen bu zatın Hicri 11. yüzyılda yaşadığı belirtilmektedir. Hayatı hakkında sınırlı bilgi bulunduğunu, kimi kaynaklara göre Türkçe ve Boşnakça şiir ve nesir yazıları telif ettiği, ulaşılan eserlerinin *Tarikatnâme-i Gaibî* ve *Kaside-i Ga'ibî* olduğu ifade edilmiştir. Bu eserlerden birincisi Bratislava Üniversite Kütüphanesinde TF7 426 kayıt numaralı yazma, ikincisi Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünde bulunan 354 numaralı yazmadır. Bu konuda bk. (Huković, 1991).

12 Corceviç'in bahsettiği türbe Şeyh Mustafa Türbesi olmalı. Zira Ayverdi'nin belirttiğine göre Belgrat'ta Kaptan Mustafa ile Kara Mustafa paşalara ait türbeler artık yoklar (2000, s. 23-24). Türbenin aslında Şeyh Mustafa Türbesi olduğunu hem Ayverdi'den hem de TİKA'nın bu türbeyi restore ettiğine ilişkin haberlerin yer aldığı çevrimiçi haber portallarından anlıyoruz.

kalabilmışlardır. Kasabalarda özellikle bunlardan çok var. Bosna, Hersek ve Güney Sırbistan’da en az bir türbenin bulunmadığı bir şehir yok gibi.

Yugoslavya’da türbeler, içinde bir veya birden çok mezar bulunan kâgir yapılardır. Türbelerdeki mezarların üzerinde tahta veya taştan sandukalar bulunur. Türbelerimizde¹³ bildiğim kadarıyla şehitler ve şeyhler (Bosna ve Hersek’teki Müslümanlarımızın deyimiyle “sâlihler”) gömülüdür.

Türbeler, savaşta şehit düşen mücahitlere veya dinlerine hizmet etmiş hakkaniyetli ve adil insanlara Müslümanların duydukları saygı ve şükranın ifadesi olarak inşa edilmiştir. Fakat yaygın inanişe göre türbe ancak fazilet sahibi zatların mezarının olduğu yere yapılabilir. Bir türküde, kocasına sadakatsizlik ettiği yönünde kayınvalidesi tarafından iftiraya uğrayan Hanka’nın¹⁴ kocası Firuz Yüzbaşı tarafından öldürülmesinden sonra türbe yapıldığı anlatılır.

*Gömdüler güzel Hanka’yı
İki yanına iki küçük oğlunu da.
Hocalar kabirden giderlerken
Mezarının üstünde (türbe) yapıldı.
Başucunda sular akar,
Kabrin üstünde kırmızı gül açar;
Ayağının ucunda mor menekşe var.¹⁵*

Başka bir türküde, üvey annesinin asılsız suçlaması sonucunda bir babanın masum oğlunu öldürmesi anlatılır.

*Gül başının düştüğü yerde,
Yükseldi türbe,
İnsan eli değmeden.
Bedeninin düştüğü yerde
Beliriverdi sedirler,
Kanının damladığı yerde
Fışkıriverdi sular¹⁶*

Üçüncü türküde oğlunun canına kıydığı yönünde karısının attığı iftira yüzünden Ali Bey’in kız kardeşini katletmesi anlatılır.

*Bedeninin düştüğü yerde,
Açılıverdi yeni bir türbe.
Başının düştüğü yerde,
Fışkıriverdi sular.
Kanın damladığı yerde
Açıverdi kırmızı gül.¹⁷*

13 Yazar “türbelerimiz” ifadesiyle Yugoslavya’daki türbeleri düşünür.

14 Boşnakların Türkçe *han* kelimesinden *sevimli* (*hipkoristik*) ad olarak türettikleri kadın ismi. Bu konuda bkz. (Şkaljic, 1966, 310, s. 311; Sülçevsi - Memishi, 2021, s. 581-596).

15 [TC] Matica Hrvatska, *Hrvatske narodne pjesme*, C. 5, s. 163.

16 [TC] A. Hangl. *Život i običaji muslimana u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1906, s. 214.

17 [TC] Matica Hrvatska. *Hrv. nar. pjesme*, C. 5, s. 116. Hıristiyan halk edebiyatımızda *Tanrı kimseye borçlu kalmaz* (Vuk S. Karadžić, Sırp halk şarkıları, cilt II, no. 5) başlıklı türküde Pavle adlı bir delikanlının iftiraya uğrayan kız kardeşi Jelica’yı atların kuyruklarına bağlayıp parçaladığı ve kız kardeşinin kanını aktığı yerde altın otu ile fesleğenin bittiği, aynı yere kilise yaptırıldığı anlatılır. Bu şiirin çok sayıda farklı varyantlarında aynı veya benzer bir olay aktarılır: Miadinović kardeşler, *Blgarski narodni pesni*, Zagreb, 19861, s. 71; M. S. *Srbkinja u Fruškoj Gori*, Zemun, 1862, s. 96; B. Petranović, *Srpske narodne pjesme*, Beograd, 1867, s. 57; S. N. Davidović, *S. n. pjesme*, Pančevo, 1893, s. 71; P. Mirković, *S. n. pjesme*, Pančevo, 1885, s. 42; M. Kordunaš, *S. n. pjesme*, C. I, N. Sad 1891, s. 43; C. II, s. 103;

Türbede yatan her şehit veya şeyhe ilişkin çoğu zaman hayal ürünü bir efsane anlatılır. Bu efsanelerde türbede yatanlara alışılmadık, genellikle olağanüstü güçler yakıştırılır. Örneğin *Firuz Yüzbaşı Zevcesi Hanka Türbesi* hakkındaki bir sözlü anlatımda şöyle bir ifade yer alır: Hanka'ya kocasına sadakatsizlik etme iftirasını atan kayınvalidesi, dokuz yıl boyunca hastalık çekti. Firuz Yüzbaşı en sonunda can çekişen annesini af dilemek üzere Hanka'nın yattığı türbeye götürür.

Fakat açılmadı türbe (kapısı).

Yükseldi ses türbeden:

Git buradan Firuz Yüzbaşı,

Götür buradan bu kirli şeyi!

Bunun üzerine kötü kayınvalidenin ölümüne kadar on yıl daha geçer. Kayınvalide ölüm döşeğinde geliniyle aynı hizada gömülmesini vasiyet eder. Oğlu vasiyetini yerine getirir ancak

Toprak kemiklerini fırlattı.

Yedi defa gömdüler,

Toprak yedi defa çıkarttı.

Sekizinci defa gömdüklerinde

Mezarını taşla örttüler.

Ertesi gün oğlu geldiğinde, ne mezarın üstündeki ağır taş ne de içinde yaşlı annesi vardır; ölen anne uçurumun dibindedir.

Türbeler ve içindeki mezarlarda yatanlarla ilgili efsaneler araştırmacıların dikkatini çekmemiştir. Özellikle son yıllarda Yugoslavya'da yaptığım gezilerde bununla ilgili bir şeyler yazdım. Bu yazdıklarımı Yugoslavya'nın geçmişi ile kültürünün tanınmasına katkı sunacağı düşüncesiyle burada paylaşıyorum.

1. İZVORNIK KAIMÎ BABA TÜRBESİ [TC]

Bosna'da İZvornik şehri yukarısında, Drina nehri boyunda eski şehir yıkıntıları bulunur. İZvornik'e güney yönünde girişte hâlen sağlam olan bir kapının altından geçerek temeli Drina sularında olan dayanıklı duvar boyunca ilerlemeniz gerekir. Bu şehrin Lanetli Yerina (bazıları Yelena der) tarafından yaptırıldığı söylenir.¹⁸ Şehir inşa edilirken halk ıslık çalıyordu. Görünüşe göre duvar taşları Drina'nın sağ kıyısındaki Gucevo dağı eteklerinden alınmış ve elden ele aktararak suyun diğer kenarına taşınmıştır.

Bu şehrin batısında yer alan Kule köyünde Hasan Kaimî Baba¹⁹ adında bir velinin mezarının yer aldığı bir türbe bulunmaktadır. Kaimî Baba hakkında hem tarihî veriler hem de halk arasında söylenen rivayetler vardır. Kaimî Baba hakkındaki tarihî veriler ile sözlü anlatımlar arasında çok büyük farklar söz konusudur. Burada her ikisine de yer verilmiştir. Bu şekilde insanların gerçek olaylardan hareketle ne tür sözlü anlatımlar yaratabilecekleri daha iyi anlaşılacak olmaktadır.

1912 yılına ait *Ulusal Müze Dergisi*'nde (*Glasnik Zemaljskog Muzeja*) Dr. Safet

Matica Hrvatska, *Hrv. nar. pjesme*, C. 1, s. 544-555; B. Raić, *Narodno blago*, Subotica 1910. s. 12; N. Zvonimir Bjelovučić, *Pjesme s Pelješca*, Dubrovnik 1910, s. 54.

18 [TC] Asboth onu "Lanetli Yerina" şeklinde adlandırır. O, Yerina ve İZvornik'le ilgili sahada işittiği bir başka efsaneyi ilişkilendirir (A de Asboth, *An official Tour through Bosna und Herzegovina*, London 1890, s. 286-287.

19 Boşnak araştırmacıların 1912 yılından itibaren hakkında araştırmalar yaptığı Hasan Kaimî, 1691'de vefat ettiği tahmin edilmektedir. Bu konuda Türkçe başvuru kaynağı olarak bk. (Samic, 2005).

Bey Başıġıç'ın *İslamî Edebiyatta Boşnaklar ve Hersekliler (Boşnjaci i Hercegovci u Islamskoj Književnosti)* başlıklı kapsamlı bir makale yayımladı. İslamî Edebiyata eserleriyle katkıda bulunan ediplerimiz arasında (304-306. sayfalarda) Kaimî Baba'dan da bahseder. Saraybosna doğumlu ve adının Hasan olduğunu belirtir. Hasan gençliğinde Sofya'ya giderek Halvetî tarikatı şeyhi Ujçeli Muslihuddin'den ders aldı. "İrşad icazeti alana kadar orada kaldı." Sonra Saraybosna'ya dönerek Silahdarpaşa Tekkesinde şeyhlik makamına oturdu. Onun kısa sürede Saraybosna uleması ile anlaşmazlığa düştüğü, bunun sonucunda oluşan kamuoyu baskısı nedeniyle İzvornik'e gitmeye zorunda kalarak oraya yerleştiği rivayet edilir. Daha sonra birkaç kez Saraybosna'ya davet edilmiş olmasına rağmen dönmek istemez. Saraybosnalılar, atalarının Kaimî Baba'ya karşı tutumlarını hâlen yadırgarlar.

Kaimî Baba, 1680'de (H. 1091) vefatına kadar İzvornik'te yaşadı. Ayrı bir türbeye defnedildi. Bosna ve Hersek işgaline kadar onun kehanetleri çok konuşuldu. "En ünlü eseri *Varidat*'tır. Şiirlerinin çoğu *cefr* ilmine dayanır."²⁰ "Bosna yöresinin tüm yazar ve şairlerinin hepsinden fazla yazma nüshasının olması *Divan'ının* Bosna'da gördüğü ilginin göstergesidir." *Divan'ın*, çok okunduğu anlaşılan bir nüshası 1740 (H. 1153) yılında Belgrad'da istinsah edilmiştir. Başıġıç, tüm bu ifade edilenin aksine, Kaimî Baba'nın edebî faaliyetlerini yüceltmez.

Adı geçen eserlerin dışında "Kaimî Baba'ya mâl edilen" başka Boşnakça şiirlerin olduğunu söyleyen Başıġıç, daha önce yayımlanmamış iki şiirinden bahseder.²¹

Bosnalı Müslümanların Arap harfli Sırp-Hırvatça şiiri hakkında Sejfudin ef. Kemura ile V. Ćorović kaleme aldıkları yazılarında diğer şairlerin yanı sıra Hasan Kaimî'den de bahsederler. Kaimî hakkında aşağıda alıntılanan bilgilere yer verirler. Saraybosna Ayazpaşa Mahallesi Ćumurdzijaska Caddesi'nde dünyaya geldi. Varlıklı bir adamdı ve çok iyilik yaptı. Evini 1660 yılında, kendisinin de bir şeyh olarak bağlı olduğu Kadiri tekkesine dönüştürdü. Miljacka'da, Şeyhaniye Köprüsü olarak bilinen ve daha sonraları halk ağzında adı Şeytaniye Köprüsü'ne dönüştürülen (günümüzde Ćobaniye Köprüsü şeklinde değiştirildi) ahşap bir köprü yaptırdı. Kıtık nedeniyle 1682'de (H. 1093) Saraybosna'da halk arasında memnuniyetsizlik beliriverdiğinde, zenginlerin haksız kazanç elde etmek amacıyla biriktirdikleri yiyeceklerin fakirlere dağıtılmasını isteyen fakirlerin öncülüğünü yaptı. Bu nedenle İzvornik'e sürüldü ve burada 1690/91 (H. 1102) yılında öldü. İzvornik kasabasının yukarısında bulunan türbesi hâlen ziyaret edilir.

Kemura ile Ćorović, yazının devamında Kaimî'nin bir Türk şairi olarak takdir edildiğini ifade ederler. 1685/6 (1097) yılında tamamlanan ve şiirlerin önemli kısmını kapsayan Divanı, Saraybosna Balkan Araştırmaları Enstitüsünde bulunur. Bahse konu eserinde ayrıca Arapça ve Farsça yazılarından örnekler ile bu çalışmada yararlanılan biyografik bilgiler yer alır. Kaimî, dinî içerikli şiir olan ilahilerin aksine, kaside diye adlandırılan iki şiirini Sırp-Hırvatça olarak kaleme almıştır. Kasidelerinden biri tütün içmeye karşı, diğeri vatansızlıkla ilgilidir. Bunların yanı sıra Eylül 1669 Kandiye fethine yazdığı bir methiyesi de vardır.²²

20 [TC] *Cefr*; gizli, sır anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Araplar arasında, kehanet ve falcılık için kullanılan koca bir bilim bir zamanlar bu isim altında geliştirildi. Bu bilgiyi veren Tuzlalı öğretmen Abdurahman Adil Ćokić, bu bilime göre Arap alfabesinden her harfe karşılık gelen bir sayının ve anlamın olduğunu, Slavcadaki *şifra* ve *cifra* kelimelerinin *cefr/cifr* kelimesinden geldiğini, yaygın kabul gören *sifir* kelimesinden gelmediğini belirtmiştir.

21 [TC] Biri *Glasnik Zemaljski Muzej* III (1891), s. 91-96 ve diğeri ise Mehmed Bey Kapetanović-Ljubušak tarafından yazılan *Istočno Blago*'da, C. 1, 1897, s. 225-227 neşredilmiştir.

22 [TC] Scheich Scifuddin ef. Kemura und Dr. Vladimir Corović, *Serbocroatische Dichtungen Bosnischer*

Tuzla'da lise öğretmeni olan Abdurahman Adil Ćokić, İstanbul'da yaşayan Türk edip Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* başlıklı dört ciltlik bir kitap yazdığını bana bildirme nezaketini gösterdi. 1913 yılında basılan ilk ciltte diğer Türk müelliflerin yanı sıra Kaimî Baba da zikrolunur. Ćokić, Bosna'da Kaimî Baba olarak bilinen Kaimî Hasan Efendi'nin aslen Boşnak olduğunu ileri sürer. "İzvornik'te yaşadı. En önemli eseri *Tahkikiye* olup tasavvuf alanında birçok eser telif etmiş olan Öziçeli (Užice) Şeyh Muslihudin'den ilim tahsil etti. Kaimî Baba, Kâdiri tarikatına mensuptu. Mutasavvıf ve ceffar olarak ünlendi. Tasavvufî şiirlerini topladığı bir *Divan*'i da vardır. Türbesinin bulunduğu İzvornik'te öldü. Vefatından önce Kaimî Baba'nın yanında bir başka Boşnak olan Ali Gaibî Efendi yetişti. Ali Gaibî, çok yetenekli ve bilgili; güçlü, özlü ve güzel şiirler yazan biriydi. Gaibî, mezarının bulunduğu Eski Gradiška'da (Slavonya) öldü."²³

Kaimî Baba hakkındaki tarihî bilgiler bunlardır. Tüm bu bilgiler birbirleriyle tamamen örtüşmeseler de Kaimî Baba'nın kişiliğini son derece açık bir şekilde ortaya koyuyor ve yaşadığı dönem hakkında ipuçları veriyorlar. Ancak 10, 11 Eylül 1929'da İzvornik ve çevresinde yaptığımız halk derlemeleri Kaimî Baba hakkında daha fazla ve farklı şeyler anlatıyor. Derlediğimiz sözlü anlatımlar, nispeten kısa bir sürede gerçek bir hikâyenin hayal ürünü bir efsaneye nasıl dönüşebileceğini ortaya koyması ve efsanelerin yaratılma şekline bir katkı sunması bakımından giderek daha ilginç bir hâl alıyor.

Efsaneye göre Kaimî Baba, daha önce bahsettiğimiz Ali Gaibî ile Budin'de defnedilmiş olan Gülbaba'nın arkadaşıydı.²⁴ Efsanede, Kaimî Baba'nın nereli olduğu

Moslims aus dem XVII, XIII und XIX Jahrhundert, Sarajevo, 1912, s. XII-XIII ve 11-19.

23 [TC] Ali Gaibî hakkında bk. L. Ilić Orlovčanin, *Lovorike*, Zagreb 1874, s. 80-81. Bu çalışmada Gaibî'nin kâhin ve müstahric olduğu, Kara Mustafa'nın Viyana önünde yenilgisini öngördüğü, Türkler Slavonya'dan kaçarken onun nasıl direndiği, bu direnişi yüzünden bir Türk tarafından baltayla öldürülüp Sava nehri yakınına defnedildiği, daha sonra bir veli ilan edildiği ve Müslümanlar tarafından hürmet edildiği anlatılır. Üsküp Üniversitesi profesörlerinden Dr. Mita Kostić, Eski Gradiška Katolik Kilisesindeki bir ayin kitabında, günümüzde halen anlatılan efsane esas alınarak, Gaibî'nin ölümünün Latince *De sepulcro magni Prophetæ Gaibia* başlıklı hikâyede anlatıldığını açıklama nezaketinde bulunmuştur. Aynı hikâyeden L. Ilić de bahseder. Dr. Safet Bey Bašagić, Eski Gradiška şehir parkının bir ucunda halkın Abdullah Gaibî'ye ait mezarın olduğunu söylediği bir türbeden bahseder. Bašagić, Müslümanların türbeye hürmet ettiği, türbenin "Fusus"u (Muhyiddin İbnü'l-Arabi, *Fususü'l-Hikem*) şerh eden ve Bosna'da Gaibî olarak bilinen Abdullah el-Bosnevî'ye ait olduğuna inandıklarını nakleder. Aslında Abdullah el-Bosnevî'nin bu türbeyle hiçbir ilgisi yok. Abdullah el-Bosnevî aslen Livno yöresindedir. Asya ve Mısır'da çok seyahat etmiş biriydi. Gittiği her yerde ders verip yazı yazdı. 1643 sonu veya 1644 başında (H. 1053 veya 1054) vefat edip Konya'da Sadreddin Konevî mezarının yanına defnedildi. Bašagić, "Halkın 'Fusus' şarihine Eski Gradiška'da mezar belirleyip Gaibî mahlasını yakıştıramasının nasıl vuku bulduğu anlaşılmalıdır" ifadesini kullanır. (*Glasnik Zemaljskog Muzeja* XXIV, 1912, s. 74).

Yukarıda dipnotta Gaibî hakkında kaleme alındığı belirtilen Latince *De sepulcro magni Prophetæ Gaibia* başlıklı hikâye aslında 18. yüzyıla ait yazma eser olan *Liber memorabilium parochiae Vetero Gradiscanae (Gradiška Bölgesi Hatıra Kitabı)* adlı Latince vakayiname içinde geçtiği anlaşılıyor (Buturović, 2020, s. 107).

24 [TC] Üsküp'te anlatılan efsaneye göre Gülbaba, Türklerin Budin'i kaybettiği dönemde yaşamış (Çupić, 1906, s. 283); bu nedenle Kaimî Baba'nın çağdaşı olması gerekir. Ancak tarihi bilgiler tamamen farklı bir hikâyeye anlatıyor. Tarihi bilgiler Bektaşî dervişi Gülbaba'nın, aslen Merzifonlu olduğunu ortaya koyuyor. Sultan II. Mehmed, II. Beyazıt, I. Selim ve II. Süleyman dönemlerinde Türklerin yürüttüğü çeşitli muharebelere katıldı. Budin kuşatması esnasında 21 Ağustos 1541 tarihinde surların dibinde öldü. Öldüğü yere defnedildi. Sultan II. Süleyman, Gülbaba'yı Budin'in koruyucusu ilan eder. Kurşun ve ahşap bir kubbe ile örtülü, tepesinde bir fener bulunan sekizgen türbesi halen Budin'de mevcuttur (*Enzyklopaedia des Islam*, 1914, s. 210, Gülbaba maddesi]. Yrd. Doç. Dr. Popović, Macarca *Révai Nagy Lexikona* adlı ansiklopedide Ignác Kúnos tarafından kaleme alınmış olan Gülbaba maddesini açıklama nezaketini gösterdi. Bu maddede Gülbaba'nın hayatı ve ölümü hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir. Kúnos, efsanede anlatıldığı şekilde Gülbaba adının Türkçe *gül* (koku) kelimesinden değil, *kel* kelimesinden geldiğini, zira Gülbaba'nın tek bir tel saçının olmadığını ileri sürer. *Kel* kelimesinin

belirtilmiyor. Saraybosna’da yaşadığı, ileri yaşına kadar orada ikamet ettiği, dindar olduğu, mübarek bir zat kabul edildiği ve Saraybosna’dan göçe zorlandığı anlatılıyor. Saraybosna’dan göçe zorlanmasıyla ilgili iki olay anlatılır. Anlatılan olaylardan birine göre, halay çeken genç kızların halayına katılarak oynamaya başlar. Bu davranışını çevredekiler yadırgarlar; fakat Kaimî çevredekilere bir şiirle cevap verir:

Benim gibi (mübarek zat) olduğunuzda,

Olduğum yere (halaya) katılın.

Bu şiirinde söylemek istedikleri anlaşılamayınca, Saraybosnalılar Kaimî’yi göçe zorladılar. Saraybosna’dan ayrılırken yaşlı bir kadının evine giderek o gece yaşlı ninenin evinde konaklamak istediğini söyler. Yaşlı nine Kaimî’ye evini açarak o gece konaklamasına izin verir. Ertesi sabah namaza durur. O dua ederken yaşlı nine “Âmin!” der. Dua bitince nineye dönerek “Toprak için dua ettik, ağaç ile taş için dua edemedik.” der. Bunu söylediği anda Saraybosna’da alevler yükselmeye başlar ve şehir yanar.

Bir başka efsaneye göre Kaimî Baba, başka nedenlerle Saraybosna’dan göç ettirilmiştir.

Saraybosna’da imamlık yaparken mübarek bir gecede camiye gider. Aniden bir rüzgâr çıkar ve fenerini söndürür. Bunun üzerine mumu fenerden çıkarıp minare şerefesinde yanan kandillere doğru uzatarak yakar. Bu kerameti gören insanlar, Kaimî Baba’nın mübarek biri olduğunu anlarlar. Bunu görünce tövbe ederek “Ben ne yaptım! Mübarek bir adam olduğumu ifşa ettim!” der. Mübarek biri olmadığını göstermek için bir meyhaneye giderek içki içmeye başlar. Değil mübarek bir zat, sıradan bir Müslümanın bile böyle bir şey yaptığı görülmemiştir. Saraybosnalılar böyle bir olaya hayret ederek onu göçe zorlarlar. Kaimî Baba’nın, kendisini seven ve onu bırakmak istemeyip beraberinde giden birçok müridi vardı. Saraybosna’dan ayrıldıklarında yer sarsılmaya başlar. Kaimî Baba dua okur, müritleri duaya “Âmin!” derler. Kaimî Baba Allah’a dua edince yer sarsıntısı durur. Ardından “Biz toprak için dua ettik, ağaç ve taş için dua edemedik!” der. Bunu dediği anda Saraybosna’da alevler yükselir ve şehir yanar.²⁵

Kaimî Baba Saraybosna’dan İzvornik’e gelerek Gülbegoviç (Đulbegović) sülalesinin yanına yerleşir. (Böyle bir sülale günümüzde de İzvornik’te mevcuttur). Günümüzde bile hâlâ anlatılan birçok kerameti bu şehirde gösterir. Bir defasında Gülbegoviç sülalesinden bir delikanlı askere gider. Kaimî Baba, başı sıkıştığında yanında bulundurması için askere giden delikanlıya bir pusula verir. Delikanlı pusulayı cebine koyup savaşa gider. Savaşta esir düşer. Pusulayı tamamen unuttur. Bir gün güneş altında bitlerini ayıklarken pusulayı fark eder ve okuması için nöbetçiye uzatır. Nöbetçi pusulayı okuyunca gülümseyerek “Şu anda en çok neyi dilerdin?” diye sorar. “En çok eve gitmek isterim.” diye cevap verir. “İyi!”, der nöbetçi, “Akşama gelirim”. Nöbetçi akşama gelerek onu esir tutulduğu yerden çıkarır ve ayakta durup

gül kelimesiyle yer değiştirmesinde hem bu iki kelimenin imlasının aynı olması hem de türbesinin olduğu yerin adının Rózsadombra (Gül tepesi) olmasının etkili olmuş olabileceğini belirtir (Révai, Nagy Lexicon, C. 9, s. 99). Gülbaba Türbesi yakın zamanlara kadar dua etmek için uzak yerlerden gelen Müslümanlarca ziyaret ediliyordu.

25 [TC] Tespit edebildiğimiz bilgiler ışığında Saraybosna 17. yüzyılda (1633 ve 1656’da) iki kez yandı (Lj. Stojanović, *Stari srpski zapisi i natsapi*, S. 1390-1392), ancak bu yılların hiçbiri Kaimî Baba’nın Saraybosna’dan ayrıldığı tarih olamaz. Efsanede geçen yangın belki de Kaimî Baba’nın olağanüstü güçlerine işaret etmek için anlatılmış olabilir. Kaimî Babanın gücünü kanıtlamak için ateş motifinin kullanılması, özellikle Saraybosna Katolik ve Ortodoks kiliselerinin yandığı ikinci yangın dehşetini hatırlamasından kaynaklanıyor olabilir.

gözlerini kapatmasını söyler. Esir tüm bunları yaptıktan sonra nöbetçi: “Acele et, belki cenazesine yetişirsin!” der. Esir bir süre sonra gözlerini açınca bir de ne görsün, İzvornik’e on kilometre mesafedeki *Beylik (Begluci) Ovası’na* gelmiştir. Orada İzvornikli birine rast gelir. Gördüğü adama Kaimî Baba’yı sorar. “Kaimî Baba öldü. Acele edersen cenazesine yetişebilirsiniz belki.” diye cevap verir. Bunun üzerine delikanlı aceleyle yanından ayrılır, fakat cenazeye yetişemez.

Bir başka rivayette Kaimî Baba Bırçko’ya gitmek ister. Bu yüzden bir dümenciyle anlaşarak teknesine biner. Dümenci, mübarek bir zatı teknesinde taşıyıp teknenin tehlikeye girmeyeceğini bildiği için aşırı yük yükletir. Seyir hâlindeyken aşırı yüklü tekne batma tehlikesi geçirmiş olmasına rağmen dümenci Kaimî Baba’yı düşünerek hiçbir şeyden korkmaz. Mübarek bir zat olan Kaimî Baba, dümencinin aklından geçenleri biliyordu; bu yüzden ona şöyle der: Dümencibaşı, Kaimî Baba’ya güvenme, Allah’a güven!²⁶

Kaimî Baba, ölmeden önce nereye defnedileceğini vasiyet eder. Öldükten sonra mezarı üzerine, günümüzde özenle korunan türbe yapılmıştır. Her yöreden Müslümanlar, özellikle başlarına bir musibet geldiğinde, Kaimî Baba Türbesine gelerek dua ederler.

Kaimî Baba’nın kerametleri ölümünden sonra da hatta günümüzde bile görülmektedir. Savaştan önce İzvornik’te görev yaptığı dönemde Avusturyalı bir binbaşının Kaimî Baba Türbesi etrafını çok beğendiği için eşiyile birlikte sık sık oraya giderek yürüyüş yaptığı söylenir. Bir keresinde misafirlige gelen bir akrabasını Kaimî Baba Türbesine götürür. Gelen misafir elinde fotoğraf makinesiyle türbenin fotoğrafını çekmek ister. Fakat fotoğraf çekmek için türbenin sağına geldiği sırada fotoğraf makinesi patlayarak parçalanır. Parçalar misafirin yüzüne isabet ederek yüzü kanamaya başlar. Mübarek zat, fotoğrafının çekilmesine izin vermez.

Dünya Savaşı²⁷ sırasında Kaimî Baba, İzvornik ve çevresini korudu. Sırp topları her yöne ateş etmiş olsa da İzvornik ve çevresinde ne kimse vuruldu ne de bir hasar meydana geldi.

2. Yenipazar Gurbî Türbesi [TC]

Yenipazar’da Gaziler Mezarlığı’nda yöre halkının Gurbî Türbesi dediği bir türbe bulunur. Gurbî²⁸ veya Gubi Baba olarak da anılan zatın Konya vilayetinden Yenipazar’a gelen Bektaşî şeyhi olduğu söylenir. Alim ve dini bütün bir adamdı. Aynı zamanda şairdi. Şiirleri Türkçedir. Yenipazar’ın fethine ilişkin bir şiiri yöre insanlarınca bilinir. Kendisi hakkında bugün hâlâ akıllarda kalan şu mısraları söyledi:

*Ey Gurbî, kalîl et kâlile şurbi,
Hakka yüz tut seher vakti*

Türbede yer alan kitabeye göre H. 1163 (1749/50) tarihinde Yenipazar’da vefat

26 Boşnak şivesiyle söylenişi ve Boşnakça imlası: *Dumendžibaša, Kaim Baba e duvenma, Alaha duven!*

27 Bu yazı İkinci Dünya Savaşından önce kaleme alındığı için burada kastedilen Birinci Dünya Savaşıdır.

28 Gurbî’nin 17. yüzyıl sonlarında Yenipazar’da doğduğu, 77 yaşında vefat ettiği belirtilmektedir. Hayatı hakkındaki bilgiler kısıtlıdır. Corceviç, türbe kitabesine dayandığı ölüm yılı H. 1163 olarak vermiş, nitekim Akbulut Selçuk, Gurbî’nin vefat yılının H. 1160’tan sonra olması gerektiğine işaret etmiştir. Čehajić, Halife Ali ile Hacı Bektaş-ı Veli’yi metheden ve on iki imamın şanından bahseden şiirlerinde Bektaşî temaları görülmekle beraber Nakşibendî tarikatına bağlı olduğunu belirtir. Özmen ise Bektaşî ve Nakşibendî tarikatlarına girmiş olduğunu belirtir. Čehajić ile Özmen’in ifadeleri arasında bir çelişki olduğunu ileri sürmek için yeterli bir delil ortaya konamadığından bu olgu belki de Algar’ın (2006) “Bosna’da Müceddidî tekkelerinde zikir cehri olarak icra edilmiş, âdâb ve erkân Kâdirî, Rifâî, Halvetî ve Bektaşî âdâb ve erkânından uyarlanmıştır” şeklindeki tespitiyle açıklanabilir. Ayrıntı için bk. (Akbulut Selçuk, 2007; Algar, 2006; Čehajić, 1986, 180; Özmen, 1998, s. 297; Škrijelj, 2017).

etti. Türbe H. 1189 (1775/76) yılında yapılmıştır. Mezarında bir başka kitabenin olduğu söylene de türbe kapalıydı, bu yüzden bendenize refakat eden hoca bu kitabeyi okuyamadı.

Gurbî Baba mübarek zat kabul edilir. Mezarına saygı duyulur ve korunur. Türbeye ait mülkten gelir elde eden bir türbedar tarafından korunur. Türbedarların hepsi aynı sülaleden gelmekte. Türbeye bağlı mülkten elde edilen gelirin sevk ve idare yetkisi babadan oğula geçer.²⁹ Hasta insanlar Gurbî Türbesi'ne gelerek dua eder, kandil yakar ve hediyeler bırakırlar. Türbe etrafında mezar yeri satın alabilen varlıklı Müslümanlar, aldıkları yere defnedilirler.

1931 yazında Yenipazar hakkında bir çalışma yapan Belgrad Etnografya Müzesi Müdürü Petar Z. Petroviç, şunları kaydetmiştir: Efsaneye göre Gurbî, Manastır yöresinden Yenipazar'a gelir. Geldiğinde, şu anda türbenin olduğu yere atını bağlar ve kasabaya gider. Kasaba girişinde kasaba ahalisi onu karşılamaya çıkmıştır. Kendisini mübarek zat gördükleri için ona karşı öne eğilerek saygılarını gösterirler. Zorba olan Yenipazar Paşası, ahalinin kendisinden kaçıp dükkân kepenklerini indirirken Gurbî'yi bu kadar sevgiyle karşılamalarına öfkelenir. Emrindeki başıbozuklara Gurbî'yi öldürmelerini emreder. Paşanın emrine uyarak Gurbî'yi bulmak için Gaziler Mahallesi'ne doğru yola koyulurlar, fakat yolda giderken dilleri tutulur. Bunun üzerine korkarak, geri dönüp paşanın huzuruna çıkarlar. Gurbî'nin dillerini bağlayan mübarek bir zat olduğunu anlatmaya çalışırlar. Başıbozuklarla birlikte kendi dili tutulmuş olan paşa bunu görünce Gurbî'den af dilemek üzere bir mektup kaleme alır ve kendisine büyük bir ağalık teklif eder. Gurbî, hem paşa hem de başıbozukların dillerini çözer ve ödül olarak sadece Gaziler Mahallesi'ndeki arsayı kabul eder. Bu arsada mezarı ve mezarını koruyacak ailenin ikametgâhı olacaktır.

3. Ujıçeli Şeyh Mehmed Türbesi [TC]

Şeyh Mehmed³⁰ Ujıçeli olduğu için kendisine “Ujıçeli” lakabı verilmiştir. Dindar, alim ve ufku geniş bir zattı. Bu vasıflarının dışında, yöneticilere herkese karşı iyi ve adil olmalarını telkin eden biriydi. Bu nedenle halkı isyana teşvik ediyor bahanesiyle kendisini padişaha şikâyet etmişlerdir. Bunun üzerine Padişah, İpek Paşası Mahmut Bey'e Şeyh'in idam edilmesini emreder. Hakkında çıkarılan fermanı duyan Şeyh Mehmed, Rojay'a bağlı Balotiçe köyüne gider. Tevkife gidenler Şeyh Mehmed'i Balotiçe köyünde yakalar ve idam ederler. Tevkif ve idam edileceği gün çevresindekilere “Ben bugün öleceğim” der. Öyle de oldu. Öldüğü yerde defnedildi ve hemen mezarının üzerine küçük bir türbe yapıldı. Mezarının üstünde birdenbire tüm güllerin kokusundan daha güzel kokusu olan bir gül filizlendi. Gövdesinden ayrılan başı İpek'e götürüldü. Rojaylı Imamoviç ailesinden bir hoca İpek'e giderek Şeyh'in başını gizlice almayı başardı. Diğer yandan birkaç kişi cesedini çıkarıp Rojay'a götürdü. Başıyla birlikte Kurtağa Camisi bahçesine defnedildi. Bu mezara defnedildikten sonra yeni türbesi yapıldı. İlk mezarı üstünde filizlenen gülden filiz alıp son mezarı üstüne dikerler. Bu gül hâlen açmaya devam eder. Bu gül cinsinden filiz alıp başka yere dikenler olmuş, ancak hiçbir mezardaki gül gibi kokmuyormuş. Müslümanlar Şeyh Mehmed Türbesine gelerek dua eder ve hediyeler bırakırlar.

29 [TC] Türbelerin çoğunun bakımını üstlenen türbedarları vardır. Kosova'daki Sultan Murat Türbesi hakkında yazılan her metinde rütbesi babadan oğula geçen türbedarlardan da bahsedilir. (T.P. Stanković, *Putne beleške po Staroj Srbiji*, Beograd, 1910, s. 97).

30 Corceviç'in Şeyh Mehmed hakkındaki bu rivayeti Mušić de tespit etmiştir. Hayatı hakkında az bilginin olduğu bu zat hakkında bk. (Mušić, 1952).

Şeyh Mehmed hakkında çok şey anlatılırdı. Bu anlatılanlar unutulmaya yüz tutmuş. Sigara içenlere müsamaha göstermediği söylenir. İçenlere sigarayı bırakma telkininde bulunmuş. Bazıları onu dinleyerek sigarayı bırakmış, kimileri ise ondan saklanarak sigara içmeye devam etmiş. Bir keresinde sigara içtiğini saklamaya çalışan beyi yakalar. Yakalandığını anlayınca “Efendim, ben Çingeneyim, o yüzden sigara içerim” der. Bunun üzerine Şeyh Mehmed “Çingeneyseñ sigara içmeye devam et!” şeklinde cevap verir.

Anlatan: aslen Yenivaroşlu olup Ülgün’de bölge imamı olan Abdüllatif Gülbî.
Ülgün, 4 Ağustos 1931.

4. Yenivaroş Yakınlarında Şeyh Mustafa Türbesi [TC]

Yenivaroş’a yaklaşık yirmi dakika mesafede Şehovina mevkiinde bir zamanlar Şeyh Mustafa’nın yaşadığı söylenir. Efsaneye göre Şeyh Mustafa adil ve dindar biriydi. Herhangi bir ücret almaksızın çocuklara din eğitimi verirdi. İstedığı tek şey çocukların derse gelirken birer torba gübre getirmeleriydi. Zira üzerinde oturduğu arazi çoraktı. Gübrelendiği alanda ihtiyaç duyduğu gıdaları yetiştiriyordu. Aynı yerde vefat ederek defnedildi. Mezarının olduğu yere türbe yapıldı. Bayramlarda, ramazanda insanlar türbeye ziyarete gelerek kandil yakar, Allah’a dua ederler.

Anlatan: aslen Yenivaroşlu olup Ülgün’de bölge imamı olan Abdüllatif Gülbî.
Ülgün, 4 Ağustos 1931.

5. İvranye Şeyh Sülo Türbesi [TC]

Şu anda bir tütün deposunun bulunduğu yerde İvranye’de Osmanlı döneminde zengin ve saygın bir tekke vardı. İçinde, kurucusu Şeyh Sülo’ya³¹ ait bir türbe vardı. Şeyh Sülo’nun ne zaman yaşadığı ve tekkenin ne zaman yapıldığı bilinmiyor. Hâlbuki Şeyh Sülo’nun adı yakın geçmişe kadar anlatılagelen birçok kerametiyle anılırdı. Bu sözlü anlatımlardan birkaçı aşağıda aktarılmıştır.

Yaklaşık yüz yıl önce İvranye eşrafından Hurşit Bey, tekke mülkü olan bazı çayırları zimmetine geçirdiği için tekke mütevellisiyle anlaşmazlığa düşer. Şeyh Sülo’nun Hurşit Bey’e beddua ettiği ve o dönemler İvranye’deki herkesçe bu bedduanın tutacağı konuşulurdu. Osmanlıların Mısır’daki bir muharebesine İvranyeli zaîm ve sipahiler katılır. Hurşit Bey onlarla gider. Savaşta baldırından yaralanır. Bu olay İvranye’de duyulunca herkes Şeyh Sülo’nun bedduasının tuttuğunu söyler. Savaş bitince savaşa katılanlar evlerine dönmeye başlar. İvranye Türkleri, İvranye muhariplerini karşılamaya çıkar. Şeyh Sülo Türbesi türbedarı Şeyh Ahmet de ahaliyle birlikte gelen muharipleri karşılamaya çıkar. Hurşit Bey gelirken Şeyh Ahmet yanına yaklaşarak aldığı yaranın Şeyh Sülo’nun gazabı olduğunu söyler. Fakat din uğruna kahramanca cihat ettiği için Şeyh Sülo onu affetmiştir. Hurşit Beyin yarası iyileşsin diye Şeyh Ahmet vasıtasıyla tükürüğünü yollar. Şeyh Ahmet Hurşit Beyin yarasına tükürdüğü anda iyileşir.

İvranye yakınlarında Çestelin köyünde Hasan Sipahiye ait bir çiftlik vardı. Hasan Sipahi çiftlik ambarlarında hasadını saklı tutardı. 1877’de Sırplarla Osmanlı arasında ikinci savaş başladığında, Şeyh Sülo’nun Sırbistan’a karşı savaşmak üzere Arabistan’daki kabilesinin tamamının gelmesini emrettiği İvranyeli Türklerce nakledilir. İvranyeli Türkler o kabileye ait askeri birliğin geleceğine inanıyor ve

31 Süleyman’dan sevimli (hipokoristik) ad. Bk. (Şkaljic, 1966, s. 573)

bekliyordu. Hasan Sipahinin Çestelin köyündeki kâhyası İvranyeli Türklerin bu inanışlarından yararlanmaya karar verir. Ağanın ambarındaki tüm arpayı kendi ambarına aktarır ve ağaya, tanımadığı bir Türk askerî birliğinin çiftliğe gelerek arpanın tamamını götürdüğünü söyler. Hasan Sipahi, bu askerlerin Şeyh Sülo'nun Sırbistan'a gönderdiği birlik olduğunu düşünerek kâhyaya nasıl gördüklerini sorar. Kâhya, ağasının hoşuna gidecek şekilde onları tarif eder. Bu tariftten etkilenen Hasan Sipahi kâhyaya şöyle der: Tamam evladım, arpa da ver, diğer tahıllardan da ne istiyorlarsa hepsini ver! Şeyh Sülo'nun kudretine olan büyük inanç buydu.

Tekkede, abdest alması için Şeyh Sülo'ya her akşam su dolu ibrik, leğen ve sabun konur.³² Sırp ordusu İvranye dolaylarına gelmeye başladığı dönemde Türkler bir sabah tekkede içi su dolu dokunulmamış ibriği bulurlar. Bunun üzerine Şeyh Sülo'nun Sırpı geri püskürtmek için savaş alanına gittiğini duyurlar.

İvranye Türkleri son ana kadar Şeyh Sülo'nun koruyuculuğuna inandılar. 19 Ocak 1878'de Sırp gönüllüler Plaçkoviçe'den İvranye'ye indiklerinde Sırp evlerine sığınan Türk aileler, Sırpı, İvranye'yi korumaya gelen Şeyh Sülo'nun askerleri olduğuna ikna etmişlerdir.

Derleyen ve himmet edip paylaşan Dr. Jovan Hacı-vasileviç

6. İškodra Şeyh Mehmet Efendi Türbesi [TC]

İškodra'da, Eski Pazarın³³ bir ucunda bir Rufaî Tekkesi vardır. Tekkede fazilet sahibi Arnavut Mehmet Efendi, karısı ve oğlu gömülmüştür. Hasta insanlar türbeye gelerek dua eder ve havlu içinde hediyeler bırakırlar. Bu türbenin yanından geçerek İškodra şehrine gidilir. Eskiden mızıkacı kıtası her ne zaman türbenin yanından geçse, türbeye saygıdan dolayı marşlar susardı. Bir zamanlar Türk'ün biri topçu yarbay olur. Mızıkacı kıtasıyla birlikte Mehmed Efendi Türbesi yanından geçerken mızıkacı susar. Topçu yarbay hayretle mızıkacının neden sustuğunu sorar. Kendisine nedeni söylenince "Arnavut'tan evliya olur mu!" der ve elindeki sopayla türbe kapısına vurur. Şehre giden yolu henüz yarılardan can verip atından yere yığılır. Defnedildiği türbe kapısına kitabe olarak Mehmet Efendi'nin bizzat kendisinin Arnavutça olarak kaleme aldığı söylenen bir manzume vardır; Türkçe çevirisi şöyledir:

Bir keramet var İškodra'mızda,

Türbe kapısına yazdığım.

Kim varsa kötü niyetle gelen,

Dönecektir yüzü kara buradan.

İškodra, 1 Ağustos 1931

32 [TC]Bosna Hersek'teki Müslümanlarımız da evliyanın geceleri mezarlarından kalkıp Allah'a dua ettiğine inanırlar. Bu yüzden türbelerde evliya abdest alabilsin diye içi su dolu ibrikler ve abdestini silebilsinler diye havlu bırakılır. Türbedarlar kendilerinden emin bir şekilde evliyanın abdest almasından sonra türbe zemininin ıslandığını ve abdestlerini sildikten sonra havluların nemlendiğini gördüklerini anlatırlar. (A. Hangi, *Život i obiçaji muslimana u Bosni i Hercegovini*, s.224).

33 Arnavutça: Pazarı i vjetër; Srpça: Stara Varoš. Bushati, Eski Pazarın hayvan satılan yerindeki Şeyh Mehmet Efendi Tekkesinin daha sonra mescide dönüştürüldüğünü, bu tekkenin hangi tarikata bağlı olduğunun tespiti yapılamadığını, bir efsaneye göre Şeyh Mehmed'in 4. Sultan Murat döneminde 1636 Bağdat Fethi sırasında şehit düştüğünü, bunun üzerine oğlunun İškodra'da türbe yaptırdığını belirtir (2015, s. 498).

7. İşkodra Simitçi Türbesi [TC]

İşkodra'da Şeyh Mehmet Efendi Türbesi yakınlarında Simitçi Türbesi adı verilen başka bir türbe vardır. Bu türbede Mehmet Efendi'yle aynı dönemde yaşamış olan bir simitçi defnedilmiştir. Bir gün Sultan Murat'ın tebdil-i kıyafetle İşkodra'ya geldiği söylenir. Fırının önünden geçerken simitçiye selam verir. *Ve aleyküm selam Sultan Murat*, diye cevap verir simitçi. Padişah, simitçinin kendisini tanımasına hayret ederek, Mehmet Efendi'ye bu adamın kim olduğunu sorar. Mehmet Efendi, Allah'ın sevdiği kullarındandır, diye cevap verir. Gerçekten Allah'ın sevdiği kullarından olduğu için, vefat edince hemşerileri mezarının üzerine hâlâ hürmet edilen bu türbeyi yaptırmışlardır.

İşkodra, 1 Ağustos 1931

8. İşkodra Çarşı Sahibesi³⁴ Türbesi [TC]

İşkodra Eski Çarşıda Mehmet Efendi Türbesinin yukarısında, şehre giden yol üstünde Çarşı Sahibesi Türbesi³⁵ bulunur. Çarşı Sahibesinin çok zengin; çarşının yarısı ile Buyan Ovasının ona ait olduğu söylenir. Ayrıca çok dürüst, hiç evlenmediği ve Rufaî tarikatına bağlı olduğu ifade edilir. Sultan Murat tebdil-i kıyafetle İşkodra'ya geldiğinde ilk gece Mehmet Efendi, ikinci gece ise Çarşı Sahibesinin misafiri olur. Akşam yemeğine kırk çeşit yemek hazırlar. Sahibi olduğu mülkün bir kısmını İşkodra'daki Büyük Medrese ile bazı camilerin bakımı için vakfeder. Adaletli ve hayırsever olduğu için İşkodralılar, kendisine duydukları hürmetin nişanesi olarak bir türbe yaptırırlar.

İşkodra, 1 Ağustos 1931

9. İşkodra Kasım Ali Sultan Türbesi [TC]

İşkodra Alibey Mahallesi Bahçelik Köprüsü yakınında Kasım Ali Sultan'ın³⁶ defnedildiği türbe bulunur.³⁷ Kasım'ın mübarek bir zat olduğu söylenir. Bir keresinde mahalle çocukları camiden bir tabut alıp Kasım'ın oğlunu tabuta yatırarak üstünü örter ve köprüye yakın Bahçelik Camiine götürürler. Kasım'dan cenaze namazını kıldırmasını isterler. Kasım “Yaşayan için mi yoksa ölü için mi istersiniz?” diye sorar. Çocuklar “Ölü için.” diye cevap verirler. Kasım cenazeyi kıldırır. Ardından çocuklar tabut örtüsünü kaldırır. Örtüyü kaldırılınca Kasım'ın oğlunun öldüğünü görürler. Kasım, oğlunun öldüğünü görünce canı yanar. İşkodra'nın en büyüğü olan üç yüz haneli mahallenin yok olması ve hane sayısının yediyi aşmaması için beddua eder. O günden sonra mahallede hane sayısı yediyi aşamadı. Kasım ölünce oğlunun yanına gömülür ve iki mezarın olduğu yere türbe yapılır. Cuma günleri insanlar türbeye gelerek dua eder ve bağış yaparlar. Bazı insanlar türbenin önünde kurban keserler.

34 Corceviç bu türbenin Arnavutça adının “Zoja e pazarit” yani *Çarşının Sahibesi* şeklinde olduğunu belirtir.

35 Bushati, İşkodra Müslümanları ile Katolikleri arasında çekişme konusu olan bu yapıyı Nasihat Annesi Kilisesi (Kisha e Zojës së Këshillit të Mirë) olarak adlandırır (2015, s. 18). Nasihat Annesi Kilisesinin yapıldığı yerde 1917 yılından önce eski duvarlar vardı. Bu duvarları Katolikler, Nasihat Annesine adanmış bir kilisenin yıkıntıları; Müslümanlar ise bir Bektaşî tekkesi yıkıntıları kabul ederlerdi (a. y.).

36 Ayverdi türbenin adını Kasım Bâli Sultan Türbesi şeklinde tespit etmiştir (2000b, s. 419). Bushati, Kasım Ali Sultan Türbesinin Bahçelik Köprüsünden şehre doğru gidişte sol tarafa yolun aşağısında bulunduğunu ve ayrıntı vermeden “bir vakanüvise göre 1637” yılında yapılmış olması gerektiğini ifade eder (2015, s. 16).

37 [TC] Türbe ziyareti esnasında aktarıldığına göre *Kasım*, kişinin adı; *Ali*, yüce anlamını ifade eden sıfat; *Sultan* ise hükümdardır.

Osmanlı idaresi döneminde cuma günlerinde cuma Kasım Türbesine çok sayıda insan giderdi. Artık çok daha az insan gitmektedir.

Müteveffa Kasım Ali Sultan birçok keramet gösterir. Karısından önce ölür. Ölüm döşeğinde karısından evlenmeyeceği yönünde söz vermesini ister. Fakat karısı verdiği söze rağmen evlenir. Ölüm döşeğindeyken türbede Kasım'ın yanına gömülmeyi vasiyet eder. Ölüncü karısını iki defa Kasım'ın yanına gömerler, fakat toprak ikisinde de ölüyü dışarı atarak Drin nehrinin karşı yakasına fırlatır. Üçüncüsünde Drin nehrinin karşı yakasına gömülür. Gömüldüğü yerde türbe yapılmış, işgal döneminde İtalyanların yıktıkları zamana kadar bu türbe ayakta idi. Osmanlı döneminde bir erkek kedi türbeye dadanmış, türbedeki kandilleri ve yağı yiyormuş. Türbedar duasında Kasım'dan hırsız göstermesini diler. Ertesi gün türbenin önündeki çınar ağacında ölmüş bir kedi bulur. Kasım Türbesi yanından geçerken, hatta hacca gidenleri uğurladıklarında bile, hiç kimse ne şarkı söyler ne de silah ateşlerdi. Yaklaşık otuz beş yıl önce hacca gidenler uğurlanırken bazı delikanlılar türbe önünde durarak silahlarını ateşlerler. O anda hacı adayları ile refakatlerindeki kişiler üzerindeki Drin köprüsü sallanmaya başlar. Köprü üstündekiler suya düşüp boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Bunun üzerine ateş kesilince sallantı durur. Türbenin önünde büyük bir çınar ağacı vardır. Dallarından biri türbenin tam üstünde kurur. Üzerine düşseydi türbe yıkılırdı, fakat mucizevi bir şekilde dal türbeden uzak bir yere düşer.

İşkodra, 1 Ağustos 1931'de

10. İşkodra Muyo³⁸ Baba Türbesi [TC]

İşkodra şehri girişinde Muyo Baba adlı bir zatın yattığı türbe vardır. Muyo Baba İşkodra'nın yerlisiydi. Şehirde bir ağanın yanında kâhya olduğu ve ağasına her gün bir yük dolusu odun taşıdığı söylenir. Her odun getirisinde iki de taş getirirmiş. Ağası hacca gider ve orada uzun süre kalır. Ramazan'dan önce bir kandil gecesinde âdet olduğu üzere Hanım ağa helva yapar. Sofraya oturduklarında “Burada yiyor, içiyoruz ama ağamız aramızda değil” der. Bunun üzerine Muyo “Arzu ederseniz ben anında ağama ulaştırırım” der. Hanım ağa bunun olabileceğine inanmaz ama bir tabağa koyup kâhya yesin diye verir. Muyo aniden ortadan kaybolur. Yarım saat sonra geri gelince “Ağamın mahsus selamı var. Sağlığı, sıhhati yerinde.” der. Hanım ağa kâhyanın şaka yaptığını, helvayı kendisinin yediğini zanneder; biraz daha helva isteyip istemediğini sorar. Kâhya “İsterim elbet, öncekini ağama verdim. Şimdi kendim için istiyorum.” der. Birkaç ay sonra ağa Hacdan döner. Akşam yemeğinden sonra kadın torbasını açar ve torbanın içinde Muyo'ya verdiği helva tabağını görür. O zaman Muyo'nun mübarek zat olduğunu anlar ve kocasına helva götürdüğünü söyleyince inanmadığı için Muyo'dan af dilemeye gider. Odasına girdiğinde Muyo'yu cansız yerde yatarken bulur. Ağa onu şehrin girişine defnedir ve odun taşırken getirdiği taşlardan mezarının üstüne türbe yaptırır. Özellikle Buşatlılar³⁹ hürmet ederek türbeye bakmışlardır. İnsanlar hâlen Muyo Türbesine gelerek kandil yakar ve dua ederler.

İşkodra, 1 Ağustos 1931

11. Drişt Kamber Baba Türbesi [TC]

Muyo Baba'nın Kamber Baba diye bir erkek kardeşi vardı. Kamber Baba şehitti. İki türbesi var. Drişt'te yapılan bir muharebede savaşırken bir parmağını yitirir.

38 Mustafa'dan *sevimli* (hipokoristik) ad. Bk. Škaljic, *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*, 471.

39 İşkodra'nda 1756-1831 yılları arasında hükümlü olduğu bir aile. Bk. (Kiel, 2001).

Parmağını yitirdiği yerde Parmak Türbesi (Arnavutça *tyrbja e gishtit*) yapılır.⁴⁰ O yerden üç ila dört yüz metre uzakta can verir. Orada defnedilerek mezarının üstünde büyük bir türbe yapılır. Her yıl Hıdırellez günü Postriba'dan⁴¹ insanlar Kamber Baba Türbesi'ne gelerek kandil yakar, silahlarını ateşler, silahlarıyla nişan alır ve eğlenirler. Bundan sonra İşkodra'nın tüm mahalleleri birbiri ardına Kamber Baba Türbesi'ne gelerek geceyi orada geçirir ve ertesi gün geri dönerler. Onlar da türbede kandil yakar, silahlarını ateşler ve eğlenirler. Bu kadar fazla ateş edilmesine rağmen Kamber Baba Türbesi'nde ne biri yaralandı ne de başka bir musibet meydana geldi.

İşkodra, 1 Ağustos 1931

12. Livno Türbesi [TC]

Livno'nun yarım kilometre doğusunda eski bir türbe var. Orada iki muhterem zatın yattığı söylenir. Livno ve çevresinden Müslümanlar Hacca gitmek üzere yola çıktıklarında önce bu türbeye uğrar, orada namaz kılıp hayırdua alırlar. Eskiden Müslümanlar bu türbede *mum yakar* ve her türlü sıkıntıya düştüklerinde Allah'a dua ederlerdi.

Livno, 18 Ağustos 1331

13. Alacahisar (Kruševac) Vuk Brankoviç Türbesi [TC]

M. Đ. Milićević, Alacahisar doğusunda başka hiçbir kalıntının bulunmadığı bir kuyucuğun olduğunu belirtir. Bu kuyucukta Türklerin saygı duyduğu Vuk Brankoviç'e ait mezarın olduğu rivayet edilir. "Fakat Sırlar, Karacorce komutasında Alacahisar'ı fethettiklerinde, mezardaki kemikleri çıkararak yaktılar, küllerini rüzgâra savurdular ve mezar yerine mümkün olan en kötü şekilde saygısızlık ettiler."⁴²

Yıllar önce Aleksinçe yöresi Morava boyunda bulunan Lujany (Lužanj) köyünde bulunduğum esnada Vuk Brankoviç'in Alacahisar dolaylarındaki mezarı hakkında duyduğum benzer bir efsaneyi neşretmişim.⁴³ Bu efsanede Vuk Brankoviç'in Bosnalı olduğu ileri sürülür. Kosova'ya ihanet ettikten sonra Bosna'ya giderek oradaki nüfusu Müslüman yapmış, ardından buradaki insanları da Müslüman yapmaya çalışmıştır. Giderken Alacahisar'a da uğrar. Bir gün Uzun Stefan "Dayı! Beslediğin köpek bacağından ısırırsa ne yaparsın?" diye bir soru sorar. Vuk "Alnının ortasından vururum!" diye cevap verir. Bunun üzerine Stefan kılıcını çekerek başını vurur. Vuk'un başı kaldırılma yuvarlanır, atın üstünde olan bedeni ise atı ileri sürerek

40 [TC] Türbe sadece kişilerin şehit düştüğü veya herhangi bir organı ya da uzvunu yitirdiği yere de-ğil, kanlarının aktığı yerlere bile yapılır. Sultan Murat'ın savaş alanında şehit düştükten sonra naaşı Bursa'ya götürülmek üzere yola çıkınca Graçaniçe'den Yanova'ya giden yol üstünde kanının aktığı yere küçük bir türbe yapılmıştır. (T. P. Stanković, *Putne beleške po Staroj Srbiji*, s. 97). M. B. Milićević, Sırp despot Zmaj Ognjeni Vuk { Vuk Grgurević } ile Mihaloğlu Ali Bey arasında Semendire yöresinde Tuna boyunda geçen savaş esnasında Ali Bey'in yaralandığı yerde Türklerin türbe yaptıklarını belirtir. (*Kneževina Srbija*, s. 172) Fazilet sahibi Hıristiyanların da bedeninden bir parça kopup düştüğü veya kanının aktığı yerde kilise yapıldığı anlatılır. *Tanrı kimseye borçlu kalmaz* (Vuk S. Karadžić, *S. n. pjesme*, C. 1, S. 5) olarak bilinen meşhur Sırp halk türküsünde benzer bir hikâye anlatılır. Hikâyeye göre Pojarofça ilindeki Görümce Kilisesinin (Crkva Zaova) günahkâr Pavloviç'nin görümcesinin öldüğü yerde, Rukomija Kilisesinin elinin kopup düştüğü yerde, Bradaça Kilisesinin ise alt çenesinin düştüğü yerde yapılmıştır. (M. B. Milićević, *Kneževina Srbija*, s. 1082. Ayrıca bk. S. Popović, *Postanak crkve sestraljinske*, Požarevac, 1896, s. 11-12). Vuk S. Karadžić'in derlediği türkünün bir başka varyantında masum Yeliçe'nin (Jelica) başının düştüğü yerde kilise, kan damlasının düştüğü yerde ise şapelin meydana geldiği anlatılır. (Matica Hrvatska, *Hrv. nar. pjesme*, C. 1. s. 553).

41 Drišt kasabasının da içine alan ve birkaç kasaba ile köyden oluşan coğrafi bölge. Bk. ("Siperfaqa dhe Kufinjte o Postribes", 2009)

42 [TC] Milićević, 1876, s. 745.

43 [TC] *Brankovo Kolo* 1896, s. 882.

tekkenin bulunduğu yere varır. Tarlada çalışanlar at üstünde giden başsız bedeni görünce “Başsız adama bakın!” diye yaygara koparırlar. O anda başsız beden attan yere düşer. Türkler tarafından yapılan ve yakın geçmişe kadar ayakta kalmış olan tahta türbenin içine gömülür.⁴⁴

14. Modriçe Şeyh Muyo Türbesi [TC]

Bosna Modriçe’de Şeyh Mujo ve oğlunun defnedildiği bir türbe var. Her ikisi de muhterem zat olarak bilinirdi. Her ikisinin de Modriçe’deki savaşta öldüğü söylenir. Başları kesilince her ikisi de başlarını defnedildikleri yere kadar kendileri getirmişlerdir. Mezarlarının olduğu yere ahalinin dua etmeye geldiği bir türbe yaptırılır. Yağmur duasına çıkıldığı zaman önce bu türbede dua edilir. Hacca gitmek üzere yola çıkanlar önce Şeyh Muyo türbesine uğrayarak kandil yakar ve dua ederler.

Modriçe, 21 Ağustos 1931

15. Ülgün Pazar Tepesi Şehitliği [TC]

Ülgün Pazar Tepesinde duvarla çevrilmiş bir bahçenin ucunda yaklaşık bir buçuk metre yüksekliğinde bir piramit bulunur. Tepesinde sarıklı taş yer alır. Ülgün’e bitişik Pinyeş tepesinde yapılan bir muharebe esnasında şehit düşen birine ait olduğu söylenir. Bedeni, şehit düştüğü yerde gömülmüş, başı ise piramidin olduğu yere kendisi gelmiş, bunun üzerine gömülerek buraya abide olarak bu piramit yaptırılmıştır. Diğer bir rivayete göre şehit düştüğü yerde başı gömülmüş, bedeni ise başsız bir şekilde piramidin olduğu yere gelmiş ve buraya defnedilmiştir. Bir başka rivayete göre ise Pinyeş tepesinde başı bedeninden ayrılınca başını ellerine alarak piramidin olduğu yere gelir ve buraya defnedilir. Müslüman kadınlar belli günlerde piramide gelerek kandil yakar ve dua ederler.

Ülgün, 23 Temmuz 1931

16. Ülgün Murat Dede Türbesi [TC]

Ülgün’den ovalık yere giderken Küçük Mera mevkiinde Murat Dede adlı bir zatın defnedildiği bir türbe vardır. Murat aslen Anadoluludur. Bir erkek kardeşi de vardı. İkisi de dindar insanlardı. Kardeşi Rodos’a gider. Orada ölmüş ve mezarına büyükçe bir türbe yapılmıştır. Murat, Ülgün’e gelir. Orada muhterem bir zat olarak yaşadı. Miras olarak bir ev ve geliri fakirlere dağıtılan üç dönüm arazi bırakır. Ahalinin hürmet ettiği için kabrine türbe yaptırılır. İnsanlar Murat Dede Türbesi’ni sağlık dilemek için ziyarete gelir, kandil yakar ve mezarın üstüne havlu örterler. Bir zamanlar Ülgün’den denize açılan denizciler, sağ salim dönmek için Murat Dede Türbesine kurban adarlar. Sağ salim döndüklerinde adaklarını yerine getirmek üzere koç keser ve etlerini fakirlere dağıtırlardı. Murat Dede hayattayken Avusturyalıların Ülgün’e saldırdıkları söylenir. Murat Dede eline üç değnek alır ve denize vurmaya başlar. Deniz dalgalanınca Avusturyalılar kaçır.

Ülgün, 23 Temmuz 1931.

44 [TC] Budan sonraki türbelerle ilgili kimi efsanelerde başsız bir gövde veya elinde bir baş taşıyan bir gövde gibi hikâyeler yer alır. Bu tür hikâyelerin Yugoslavya’da başkaları tarafından da nakledildiğini belirtmekte fayda var. Bk. V. Čajkanović, *Srp. Etn. Zbornik*, C. 61, S. 141 s. 540’taki açıklama. Ayrıca bk. Vuk S. Karadžić, *S. n. pjesme*, C. 3, s. 449; M. B. Milićević, *Zimnje Večeri*, Beograd, 1879, s. 139; A. Hangi, *Život i običaji muslimana*, s. 224; Gl. Elezović, “Južna Srbija” Maj-Jun 1924, s. 810-811; F. W. Hasluck. *Christianity and Islam under the Sultans*, C. 1, Oxford, 1929, s. 196-200; C. 3, s. 413.

17. Ülgün Fan Türbesi [TC]

Ülgün iskelesinin sol duvarı dibinde iki muhterem zatın mezarları bulunur. Mezarlarda yatanlar kimilerince kardeş, kimilerince ise baba oğuldur. Birinin ismi Lut, diğèrinin ise Yahya'dır. Arnavutluk'ta Dıraçlı Fan sülalesine mensup imişler. Mletliler Ülgün'e denizden saldırdıklarında, aralarında bazıları Ülgün sahiline çıkmayı başarır. Bu iki zat Mletlilerle çarpışır ve bu çarpışmada şehit düşer. Son nefeslerini verdiklerinde deniz bir anda kabarır ve karaya çıkmış olan Mletliler gemilerine dönecek vakit bulamadan orada boğularak can verirler. Lut ile Yahya iskeleye defnedilir ve mezarlarının olduğu yere daha sonra yıkılmış olan bir türbe yapılır. Her ikisinin ceset kalıntıları iskelenin denize bitişik duvarı içinde kalmıştır. Yaklaşık yirmi yıl öncesine kadar bu türbe aynı sülaleden olan Cafo Fani tarafından bakılıyordu, ancak bu şahıs daha sonra Dıraç'a taşındı.⁴⁵

Ülgün, 23 Temmuz 1931.

18. Yenipazar'da Arap Mezarı [TC]

Eski Müslüman mezarlarından bahsetmişken, Yenipazar'daki Arap Mezarından da bahsetmek gerek. Bu mezarla ilgili bilgiler Belgrad Etnografya Müzesi Müdürü Petar Z. Petroviç tarafından derlenmiştir.

Yenipazar çıkışında Seniçe yolunun sol tarafında bir Müslüman mezarlığı var. O mezarlığın yola bakan yanında kılıç resmi işlenmiş olan sarıklı fakat kitabesiz bir taş vardır. O taşın altında, hakkında iki efsane anlatılan bir Arap'ın yattığı söylenir.

Efsanelerden birine göre Arap, zorba bir adam olarak bilinirmiş. Yenipazar yöresindeki hiçbir bekâr kız onunla birlikte olmadan evlenemezmiş. Starina Novak⁴⁶ bunu duyar ve onu öldürmeye karar verir. "Çocuk Gruyiça"ya bir gelinlik kıyafet giydirerek yüzüne bir peçe taktırır. Gelin kılığına sokarak evlenecekmiş gibi gelin alayıyla Yenipazar'a doğru yola çıkar. Yolda karşılaştığı bazı kişiler düğün alayını Arap'ın evinden uzak olan Raška yolundan götürmesini, aksi hâlde başlarına bir musibet gelebileceğini söylerler. Starina Novak onlara "avam takımından değil ayan zümresinden" olduğunu söyleyerek yoluna devam eder. Sözde düğün alayı ile gelin Yenipazar önüne geldiğinde karşılarına Arap çıkarak gelinin attan inmesini emreder. Gelin kılığındaki delikanlı bir şekilde ayağındaki pabucu sıyırıp yere düşürür; Arap pabucu almaya eğilir. Gruyiça gizlediği yeşil kılıcını çekerek Arap'ın başını vurur. Bunun üzerine gelin alayı geri döner, Yenipazarlılar ise Arap'ı öldüğü yere gömerler.⁴⁷

Başka bir efsaneye göre bir muharebede başı kesilmiş olan Arap, başını koltuğu altına alarak Yenipazar'a getirir. Yolda giderken karşı yönden gelen birkaç kadınla karşılaşır ve içlerinden biri "Başsız adama bakın!" diye bağırınca, Arap o anda yere yığılır. Yığıldığı yere gömülür. Şimdi orada yatıyor.

Yenipazar'da bir Arap mezarı daha var. Gaziler mezarlığındadır. Aslen Yeni Varoşlu olup Ülgün'de bölge imamı olan Abdüllatif Gülbî Bey bu mezardaki Arap'ın hikâyesini anlattı. Gülbî Beye göre bu mezardaki Arap, Yenipazar'da müsellim olan iyi bir adamdı. Yenipazarlı Eyüp Paşa, Yenipazar'da bir Arap'ın müsellim olmasını

45 [TC] Fazilet sahibi bu iki zat G. Lj. Bulatović ("Lovčenski Odjek" Y. 1 (1925), S. 4-5, s. 290) tarafından biraz farklı bir şekilde tarif edilmişlerdir.

46 Osmanlı Devleti'ne karşı isyanlarda ön plana çıkan bir Sırp asi. 1530-1601 yılları arasında yaşamıştır. Bk. (Straina Novak, ts.)

47 [TC] Bu efsanenin konusu *Gruyiçe ile Arap (Grujica i Arabin)* (Kurt S. Karadžić, (S. n. pjesme, C. 4) türküsüyle benzerdir.

istemediği için onu Ramazan'ın yirmi yedinci günü öldürür. Bu Arap mezarına Yenipazar ve çevresindeki Müslümanlarca hürmet edilir. Yüz yılı aşkın bir süre önce Yenipazar efendisi olduğunu da duydum.

2.1.5.3. Türkler Döneminde Kiliselerimizdeki Çanlar

Bu başlıkta Osmanlı idaresi zamanında Sırp kiliselerinde çan çalmanın yasaklandığını ifade eder. Arnold Ritter von Harff'ın 1496 – 1499 seyahatnamesinden⁴⁸ naklen Osmanlı askerlerinin fethettikleri yerlerden topladıkları bakır çanları Edirne'de bir top dökümhanesine yığıldığı ve bunlardan top döküldüğü anlatılır. Sırp Ortodoks cemaatin bazen kilise çanlarını toprağa gömüp tekrar yerine koyacakları zamanı beklediği, ancak bu beklemenin uzun sürdüğü belirtilir. 1718-1739 yılları arasındaki Avusturya işgali döneminde Sırp köylülerin ciddi ekonomik sıkıntılara rağmen kiliselerine çan taktırmaya fırsat buldukları anlatılır. Ancak Sırbistan'ın Karacorce tarafından kurtarılmaya başlayan yerlerinde kilise çanlarının yeniden yerlerine konmaya veya yeni yapılmaya başlandığı, Belgrat Büyük Pazar'daki jandarma karakolu bahçesindeki caminin kiliseye dönüştürülüp minaresine çan takıldığı nakledilir. İlk çanların ülke dışından getirildiği, fakat 1808 yılından itibaren Belgrat'ta dökülmeye başlandığı bilgisi verilir. Daha sonra Belgrat Veziri Hüseyin Paşa 2 Aralık 1829 tarihinde padişah *Hattı Şerifini* tebliğ ettikten sonra halkın daha önce toprağa gömdüğü çanları çıkarmaya başladığı ve müteakip Ortodoks Noel'inde Sırbistan'ın çeşitli şehirlerinde çanların çalındığı belirtilir. Osmanlı idaresi altında kalmaya devam eden Sırp topraklarında ise ancak 1856'da Hatt-ı Hümayun'un tebliğinden sonra kilise çanlarının serbest olduğu ifade edilerek belli başlı şehirlerde çanların yapılış tarihleri verilmiştir.

2.1.5.4. Birkaç Türk Cezası

Bu başlıkta Türklerce kazığa oturtma, çengel, deri yüzme, baş kesme, diyet cezalarının uygulanma şekilleri ve durumları anlatılmıştır.

2.1.5.5. Bir Dinden Başka Bir Dine Geçiş

Bu başlık altında 23 Nisan 1845 tarihli bir gazete haberinde bir Müslümanın Hıristiyanlığa geçişi ve Ortodoks Hıristiyan cemaatin *yeni din kardeşine* yönelik hürmet etme ve hediyeler verme uygulamaları aktarılmıştır. Aynı başlık altında Müslümanların da birinin İslamiyet'i kabul etmesi hâlinde gösterdikleri hürmet ve muhabbetin aslında Hıristiyanlarınkine göre daha fazla olduğu anlatılır.

2.1.5.6. Tellallar

Burada tellal kavramı açıklanmış ve tellalların idari ile şahsi duyuruları yapmakla yükümlü görevliler olduğu anlatılmıştır. Şahsi duyuru olarak birinin bir eşya kaybettiğini duyurmak, bir şenliğe ahaliyi davet etmek gibi amaçlara hizmet ettikleri ifade edilmiştir. Bu başlıkta hem duyuru hem de çağrıda bulunma görevlerine işaret edilerek tellalların farklı yerlerde farklı adlarla adlandırıldıkları ve zaman içerisinde bu mesleğin yerini başka mesleklerin aldığı ifade edilmiştir.

2.1.5.7. Türklerde Ölümle İlgili Gelenekler

Bu başlıkta Türkler ve Boşnaklarda ölümden önce ölüm döşeğinde olan kişiye yakınlarının helalleşmeye gittikleri, Yasin okunduğu belirtilir. Bir kişinin kolay ölmesi

48 Bk. (Ritter, 1860).

ve öldükten sonra cenazenin sararması durumunda iyi insan olduğuna inanıldığı, morarma veya kızarması durumunda ise iyi insan olmadığına işaret olduğu ileri sürülür. Devamında cinsiyete bağlı cenaze, cenaze evi ve taziye ile ilgili gelenekler anlatılmıştır.

2.1.5.8. Toprak ile Suyun Günahkarları Çıkarmalarına İlişkin Bazı Notlar

Burada toprağın kötü insanların ölüsünü kabul etmediğine ilişkin inanış ele alınmıştır. Bu inanışın Balkanlar'da Türklerle Arnavutlarda yaygın olduğu belirtilmiş, İşkodra'daki Kasım Ali Sultan Türbesi bahsine atıfta bulunulmuştur.⁴⁹

2.1.5.9. Türklerin Hayatı, Gelenekleri ve İnanışlarına İlişkin Notlar

Bu başlık kitabın üçte birini oluşturur. Hazreti Süleyman, muska, ahiret kardeşliği ve kan kardeşliği, ahretlik, bayramlar, berber parası, evveli Şam ahiri Şam, Hıdırellez, Türkler Çingenelere⁵⁰ neden sadaka verir, toprak, zekât, Türkler Budapeşte'yi nasıl kaybetti, Türkler İstanbul'u nasıl fethetti, mevlit, Türklerde ad verme, örümcek, ramazan, düğün, güneş, hatim indirme, şerbetli olma, mektep gelenekleri gibi alt başlıklarda ilgili konulara ilişkin uygulama, ritüel ve inanışlar hakkında derlemelere yer verilmiştir. Burada bahsi geçen alt başlıkların hepsi değil, daha ilginç oldukları değerlendirilenler seçilerek aşağıda özet olarak verilmişlerdir.

- *Hazreti Süleyman* alt başlığı altında iki hikâyeye yer verilmiştir. Birincisinde bütün canlıların bir günlük rızıklarını vermeyi Allah'tan istemesi, ikincisinde ise Hazreti Süleyman'ın abıhayatı içmediği hikâyesi yer alır.

- *Muska* alt başlığında muskanın yararına olan inanış ve muska yazma usulleri, kişinin kendi adı ile annesinin adındaki harflerin ebced hesabına göre çıkan sayıdan yıldıznamelere bakılarak kaderinin tespit edildiği aktarılır. Müslüman kişinin kendi anne adını bilmemesi durumunda anne adı olarak Havva, Hıristiyanlar için ise anne adı Meryem olduğu kabul edilerek ebced hesabı yapıldığı notu da düşünülmüştür. Aynı başlık altında ebced hesabına göre harflerin sayısal değeri ve ebced hesabı konusu kısaca anlatılır.

- *Bektaşî* alt başlığında Sultan Selim'in Bektaşîliğin özünü anlamaya ilişkin arzusu hakkında bir sözlü anlatıma yer verilir. Sultan Selim çok istemiş olmasına rağmen Bektaşî ilkelerini bir türlü öğrenememiş, zira Bektaşîler bu ilkeleri dünyanın en büyük sırrı gibi saklamış. Padişah bunun üzerine sır gibi saklanan bu ilkeleri öğrenmesi için en güvendiği adamlarından birini Bektaşîliğe intisap ettirmeye karar verir. Kendisine biat etmiş olan bu adamı padişahının emrini memnuniyetle kabul eder. Aradan bir yıl geçtikten sonra padişahın adamı geri gelmez. Padişah adamını merak eder; kapı kulunu çağırarak bu adamı bulup getirmesini emreder. Kapı kulu emrindeki bölükle aramaya çıkar ve adamı Bektaşî tekkesinde bulur. Tutup padişahın huzuruna çıkarır. Huzura çıkınca Padişah "Sırrı öğrendin mi?" diye sorunca, "Padişahım, kulunuz ser verir, sır vermez!" diye cevap verir.

- *Berber Parası* alt başlığı altında Müslümanların hacca giderken yanlarında helal para götürmeleriyle ilgili bir inanış anlatılır. Berberlerin kazandıkları paranın en helal para olduğuna inanılmıyış; zira berberler müşteriden hiçbir zaman belli bir ücret talep etmez, müşterinin gönlünden koparı vermesini isterlermiş. Hacca gidecek olan Müslümanlar, helallikinden şüphelenmeleri durumunda kendi paralarını berber parasıyla takas ederlermiş. Berberlerin müşteriden belli bir ücret istememesi

49 Bahse konu türbe aşağıda çevirinin verildiği başlıkta 9. numaralı alt başlıkta geçmektedir.

50 Corceviç yazılarında Çingene anlamına gelen "Цигани" kelimesini kullanır. Günümüzde Balkanlar'da bu topluluğu ifade etmek için "Rom", Türkiye'de ise "Roman" kelimeleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada kaynak metne sadık kalmak amacıyla "Çingene" kelimesi kullanılmıştır.

geleneğinin Ülgün’de hâlen (derlemenin yapıldığı dönemde) devam ettiği belirtilir.

▪ *Evveli Şam Ahiri Şam* sözünün bir Arap atasözü olduğu, Türklerin bu atasözünü Türk (Osmanlı) Devleti sınırlarının genişliğinin geçici olduğunu ifade etmek için kullandıkları ileri sürülmüştür. Bu rivayete göre Türkler, Hristiyanların kendi topraklarını geri alacaklarına ve Türklerin Şam’a döneceklerine inanmış. Rivayete göre padişahın, Hazreti Muhammed’den kalan bazı emanetleri ve bir sancağı varmış. Padişah artık sınırlarını koruyamayacağına ve hükümlerinin nihayete ermeye yakın olduğuna kanaat getirdiğinde emanetleri denize atıp sancağı Kosova’da açacak ve tüm Müslümanları bu sancak etrafında toplanmaya çağıracaktı. Bu çağrıya cevap verip savaşmak tüm Müslümanların borcuymuş. Kimin kazanacağı belli değilmiş, ancak bu savaştan sonra kıyamet kopacaktı. Hristiyanlar kazanırsa tüm Türkler Şam’a dönecek, ardından Hazreti İsa meydana çıkacak ve Şam’da bir cami minaresinden ezan okuyacaktı. Bunun üzerine Hazreti Muhammed ve türbelerde yatan tüm şehitler ortaya çıkacaktı. Hazreti Muhammed kendi sancağını açıp tüm ümmetini bu sancak etrafında toplanmaya çağıracaktı. Kimin mümin, kimin müşrik olduğunu bilecekti. Tüm müşrikler helak edilip *Kızıl Elma*’ya kadar olan tüm ülkeleri yani dünyanın tamamını kendi hükümlerine katacaktı. Tüm dünyada kazık çakacak (sınırları çizecek) tek bir hoca ile bir papaz kalacaktı. Belki bundan sonra güzel hayat başlayacak belki de kıyamet kopacaktı.

▪ *Türkler Budapeşte’yi nasıl kaybetti?*⁵¹

Türkler Budapeşte’yi ellerinde tuttuklarında burada Gülbaba adında bir derviş yaşıyordu. Bir yıl korkunç bir kış oldu ve Gülbaba ağır hastalandı. Türklerden hiçbiri ona bakmak ya da onu evine almak istemedi; bu hasta hâliyle bir dükkân kapısı önündeki boşlukta yatmak zorunda kaldı. Bir gece yanından bir Nemçeli geçerken orada yattığını görünce “Sen kimsin?” diye sorar. “Bana Gülbaba derler.” diye cevap verir.

- Burada ne yapıyorsun?
- Hastayım, gidecek yerim yok.
- Neden kendi yakınlarından birine gitmiyorsun?
- Rahatsızlık vermek istemiyorum.
- Öyle ise benim evime gel, der Nemçeli.

Gülbaba konaklama için ödeyecek parası olmadığı için rahatsızlık vermek istemediğini söyler. “O iş kolay; senden bir şey isteyen yok. Peşimden gel.” der Nemçeli. Bunu duyan Gülbaba teklifi kabul edip Nemçelinin evine gider. İyileştikten sonra Nemçelinin bu iyiliği altında kalmak istemez ve ona bir iyilikle karşılık vermek ister. Nemçeliye,

- Benden dileğin nedir, diye sorar.
- Tek dileğim Budapeşte’nin Nemçelilerin eline geçmesidir, diye cevap verir.
- Budapeşte’nin Nemçelilerin eline geçmesine izin veremem, der.

Fakat Nemçeli bunun dışında başka hiçbir şey kabul etmez. Nemçelinin bu ısrarından hoşlanmayan Gülbaba,

- Budapeşte’de sabi sübyan var, benden bunu isteme, der.

51 Bu alt başlık altında hem Corceviç’in *Halk Yaşantımız* adlı kitabının 5. cildinde (s. 125) hem de bu yazının 24 numaralı dipnotunda atıfta bulunulan *Godişnyitsa Nikole Çupiča* (Çupiča, 1906, s. 283) adlı kitapta yer alan hikâyenin çevirisi aslına sadık kalmak üzere verilmiştir.

Gülbaba en sonunda Nemçeliden helallik almak için bu talebine istemeyerek razı olur. O zamandan sonra Türkler direnemeyip Budapeşte Nemçelilerin eline geçer. Nemçeliler şehir halkını esir alıp 10 bin kadar genç kızı vaftiz ederek Hıristiyanlaştırır.

Gülbaba bir süre daha Budapeşte’de yaşadığı ve orada öldü. Oraya defnedilip günümüze kadar hürmet edilen bir türbe yaptılar. Asya’dan bile Müslüman halk, mümkünse, hayatlarında en az bir kez kutsal kabul ettikleri Gülbaba Türbesine gelip dua etmeyi görev sayarlar.

Bunlardan “Bektaşî” alt başlıklı hikâye günümüzde Bosna-Hersek sınırları içerisinde olan Tuzla’da derlenmiştir; bunun dışındakilerin derleme yeri ise Üsküp ile Niş şehirleridir. *Türklerin Hayatı, Gelenekleri ve İnanışlarına İlişkin Notlar* alt başlığındaki dipnotlar ve bazı derlemelerin sonuna eklediği tarihlerden anlaşılacağı üzere, Corceviç bu derlemeleri 1892-1897 yılları arasında yapmıştır.⁵²

2.1.6. Altıncı Kitap

Bu kitap 2. cildin 231-344. sayfalarında yer alır. Kitapta yer alan başlıklar şunlardır: 1. Knez Miloş Döneminde Sırbistan’da Türkler, 2. Güney Slav Müslümanlarında İslam Öncesi Kalıntılar, 3. Knez Miloş Döneminde Sırbistan’da Arnavutlar, 4. Arnavutlarda Kızlara Söz Kesmek, 5. Mazlum Hüseyin Ağa⁵³, 6. Arnavut Anlatılarında Prens Marko⁵⁴, 7. Lecan-Leş⁵⁵, 8. Kaderden Kaçılmaz, 9. Çingeneler Kimlerdir, 10. Sırbistan’da Çingene Türleri, 11. Sırbistan’da Çingene Haracı.

Knez Miloş’un ilk hükümdarlığı döneminde Sırbistan’da Türk nüfusunun yaşadığı yerler, sahip oldukları imtiyazlar, Knez Miloş’un Osmanlı Padişahı namına Sırbistan’da görev yapan yetkililerine gösterdiği hürmet gibi konular ele alınmıştır. Sırbistan’daki Türk nüfusunun 17. yüzyıldan 19. yüzyılın ilk yarısına kadar bu bölgede meydana gelen savaşlar nedeniyle en az dört defa yerlerini bırakıp göç etmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Knez Miloş döneminde Sırbistan’da kalmış olan Türk nüfusun Belgrat, Semendire, Adakale, Kraguyofça, Pojega, Pojarofça, Çaçak, Yagodine, Aleksinçe gibi yerlerde yaşadıkları, ancak gerçek sayısını belirlemek imkânsız olduğu belirtilir. Bazı kaynaklara dayanılarak kimi yerleşim yerlerindeki Türk nüfusuna ilişkin tahmini rakamlar tablo halinde verilmiştir. Tabloda 1829 ve 1834 yıllarına ilişkin tahmini sayılar şöyledir:

	1829	1834
Belgrat	4000	6000
Ujiçe	2000	4000
Sokol	-	100
Köprü	1500	-
Semendire	800	800
Böğürdelen	500	500
Hasan Paşa Palankası	200	-
Kladova	-	500

52 Ayrıntı için bk. (Corceviç, 1932, 108-151).

53 Slavca bir türkünün Arnavutça söylenişi hakkında bir yazı.

54 Prens Marko, Osmanlı ordusu ile Sırp ordusu arasında 1371 tarihinde yapılan Meriç Muharebesi sırasında hayatını kaybeden Sırp Kralı Vukaşin’in oğludur. Bk. (Kılıç, 2012)

55 Slavca bir türküde geçen Leçan adlı yerleşim yerinin Arnavutça bir türküde geçen Leş yerleşim yeriyle aynı olup olmayacağı hakkında bir yazı.

Güney Slav Müslümanlarında İslamiyet öncesi kalıntılar olarak dil, halk edebiyatı, alfabe, soyadları, gelenekler, bazı yortuların bir şekilde kaydedilmeleri, kutlamalar, düğünler, ölüm adetleri, manevi akrabalıklar gibi hususların olduğu belirtilmiştir.

Kaderden Kaçılmaz başlıklı yazıda İstanbul'daki Kız Kulesi hikâyesinin Türkler, Sırp lar ve Arnavutlarca anlatılan şekilleri üzerinde durulmuştur. Vladan Corceviç'in *İstanbul ve Bükreş*⁵⁶ adlı eserinden naklen İstanbul Kız Kulesi hakkında şu hikâye anlatılır:

Bir kâhin padişaha kızının yılan sokmasından öleceğini söyler. Padişah kızını korumak için deniz ortasında, hiçbir yılanın ulaşamayacağı ve sürüklenerek turmanamayacağı bir kule yaptırır. Fakat bir keresinde prensese incir getirdiklerinde incirler arasına küçük bir yılan gizlenir. Bu küçük yılan prensesi sokarak ölümüne neden olur ve bu şekilde kehanet gerçekleşmiş olur.

Bu hikâyenin bir başka şeklinde yılan bir çiçek buketine gizlenir.

Karadağ Ülgün'de Arnavutlarca anlatılan hikâyede Kral Konstantin'in kızı hikâye kahramanıdır ve kızı sokan yılan üzüm salkımına gizlenir. Ülgün Sırp larınca da aynı hikâye anlatılır. Bu hikâye, Türklerin, Arnavutları ve Sırp ların kadere olan inanışlarının benzer olduğunu ortaya koymak için nakledilir.

Kitabın son üç başlığı Romlar yani Romanlar hakkındadır.

2.1.7. Yedinci Kitap

Halk Yaşantımız adlı serinin son dört kitabı 1984 tarihli baskının 3. cildine alınmıştır. Yedinci Kitap 3. cildin 5-101. sayfalarını işgal eder ve yazıların hepsi Sırbistan Romlarıyla ilgilidir. Şu başlıklardan oluşur: 1. Çingeneler Hangi Yönleriyle Millet Sayılır, 2. Kültür Taşıyıcısı Olarak Çingeneler, 3. Çingene Meslekleri, 4. Sırbistan'da Çingeneler ve Müzik, 5. Çingenelerde Din, 6. Çingenelerin Yaşam Tarzı, 7. Çingene Gelenekleri, 8. Çingene Sözlü Anlatımları, 9. Çingenelerin Doğaya İlişkin İnançları Hakkında Notlar, 10. Çingenelerimizin Sözlü Anlatımlarında İncil'den İki Motif.

2.1.8. Sekizinci Kitap

Bu kitap 3. cildin 103-209. sayfalarına aktarılmıştır. Kitap başlıkları şunlardır: 1. Çingene Hikâyeleri ve Türkülerimiz, 2. Çingenelerimizin Sözlü Anlatımlarında Muyo ve Halil⁵⁷, 3. Sırp Halk İnanışında ve Sözlü Anlatımlarında Çingeneler, 4. Birkaç Türbe Daha ve Haklarında Anlatılan Efsaneler, 5. Ülkemizdeki Siyahiler, 6. Ülkemizdeki Çerkezler, 7. İstolçe'deki⁵⁸ Yahudi Mabedi, 8. Bodenik'te. 9. Yüz Yıl Önce Sırbistan'da Edebi Fırsatlar, 10. Sırbistan Hakkında Yüz Yıl Öncesine Ait Bir Kitap.

Sekizinci kitapta yirmi bir türbe hakkında derlenmiş kısa sözlü anlatımlar yer almaktadır. Ancak bu çalışmada sadece beşinci kitapta yer alan türbe efsanelerine ilişkin metnin çevirisi verilmiş olduğundan burada Mitroviçe Gülbaba Türbesi hakkındaki rivayetin özet çevirisi verilecektir. Kitapta tespit edilen diğer türbelere ilişkin sözlü anlatımlar yerine türbelerin adları belirtilmiştir.

Mitroviçe Gülbaba Türbesi hakkında derlenmiş olan bir rivayete göre Gülbaba,

56 Sırpça künyesi: Vladan Đorđević. *Carigrad i Bukurešt*. Beograd: Državna štamparija, 1874.

57 Boşnak destan kahramanı olan Mujo Hrnjica ile Halil Hrnjica kardeşler. Bk. (Memic, 2013)

58 Mostar'ın 37 km güneyinde bir kasaba.

Arabistan'dan gelmiştir. Mezarı Budin'de olan Gülbaba'nın arkadaşıydı. Her ikisi de Budin'de yaşamış ve ikisi de ermiş kişilerdi. Bir defasında mezarı Budin'de olan Gülbaba'nın canı afyon çeker. Etrafındaki herkesten ister, fakat kimse vermez; bir Macar merhamet edip verir. Bunun üzerine Gülbaba Macar'a dua eder ve ardından Budin Macarların eline geçer. Gülbaba orada ölür ve defnedilir. Diğer Gülbaba Mitroviçe'ye gelerek dinî hayatına devam eder. Ölüncü, türbenin olduğu yere gömülür.

İkinci bir rivayete göre Gülbaba Horasanlıydı. Seyyah bir derviştii. Seyahat ede ede Budin'e gider. Enfiye çekermiş. Kendisine bir Yahudi çocuğu hizmet eder ve yanından ayrılmazmış. Babası çocuğunu almak ister, fakat çocuk Gülbaba'nın oğlu olduğunu söyler, babasının sözünü dinlemezmiş. Çocuğun babası bir gün kadıya başvurarak oğlunun kendisine geri verilmesini ister. Kadı çocuğu mahkemeye çağırınca Gülbaba çocuğa şunu söyler: "Kadı sana 'Müslüman olduğuna göre hangi kitabı bilirsin?' diye sorulacak. Sen de 'Kur'an okurum.' diyeceksin". Bunun üzerine çocuk "Ben Kur'an okumayı bilmem ki!" şeklinde cevap verir. Gülbaba "Sen söyle de gör ne olacak." der ve ağzına üfleterek çocuğu mahkemeye yollar. Çocuk mahkemeye gidince kadı "Sen kimin oğlusun?" diye sorar. "Gülbaba'nın oğluyum." diye cevap verir çocuk. Kadı "Madem öyle hangi kitabı okursun?" diye sorar. Çocuk "Kur'an okurum." der. Kadı Kur'an'ı uzatınca çocuk her hocadan daha güzel okumaya başlar.

Bir başka rivayete göre Mitroviçe'deki Gülbaba Türbesi, Budin'de şehit düşen Gülbaba'nın türbesidir. Gülbaba şehit düştükten sonra iç organları Budin'de türbesinin olduğu yere gömülür; naaşı Bursa'ya götürülür. Yolda giderken Mitroviçe'de türbesinin olduğu yerde naaşından kanı yere damlar. Kanının damladığı yere bir türbe yapılır. Dolayısıyla bu türbe gerçek Gülbaba'ya ait bir türbedir.

Söz konusu kitapta haklarında sözlü anlatımlar derlenmiş veya sadece adı tespit edilmiş olan diğer türbe veya tekkeler şunlardır: Mitroviçe Halvetî Tekkesi, Mitroviçe Rufaî Tekkesi, Mitroviçe Haş Kadın Türbesi, Priştine Mirat⁵⁹ Türbesi, Priştine Halvetî Türbesi,⁶⁰ Priştine Şeyh Hacı Ali Efendi Türbesi, Priştine Şeyh Salih Türbesi, Priştine Molla Danyal Türbesi, Priştine Kuddusî Baba Türbesi, Yanova İshak Baba Türbesi, Rogaçiçe⁶¹ Türbesi, Dajdinçe⁶² Tekkesi, İzvornik Evli ve Mevli Türbesi, Teoçak⁶³ Türbesi, İzvornik Fethiye Camii Türbesi, İzvornik Hayriye Camii Türbesi, Konyeviç Pole⁶⁴ Şeyh Hamza Türbesi, Adsız Ermiş Kabri,⁶⁵ İstrupnik Türbesi,⁶⁶ Brina Türbesi,⁶⁷ Akhisar⁶⁸ (Prusats) Hasan Kâfi Türbesi.

2.1.9. Dokuzuncu Kitap

3. cildin 211-326. sayfalarını işgal eden bu kitapta yer alan başlıklar şunlardır:

1. Kıratovalı Metropoliti Mihaylo,
2. Simon Klement'in 1715 Yılında Ülkemizin Kuzeybatı Yörelere Seyahati,
3. Budin ve Yöresinde Sırp Kolonileri,
4. Vuk S.

59 İsa Dede adında bir zatın yattığı bu türbenin adında geçen "Mirat" kelimesinin Sırpça karşılığında "Murad" kelimesinin anlamı verilmiştir.

60 Rivayete göre Priştine Fatih Camiinin ilk imamı ve Priştine'de Halvetî Tarikatı kurucusu sayılan Hasan Efendi adlı zat ile Fatih Camiinin ikinci imamı Şaban Efendi'nin defnedildiği türbedir.

61 Priştine'nin 70 km doğusunda bir yerleşim yeri.

62 Priştine'nin 75 km doğusunda bir yerleşim yeri.

63 İzvornik'in 45 km kuzeyinde yerleşim yeri.

64 İzvornik'in 20 km güneyinde yerleşim yeri.

65 Bosna-Hersek Livno'da bir türbe.

66 Bosna-Hersek Livno'nun 20 km kuzeybatısında (Boşnakça yazılışı: Strupnić) bir yerleşim yeri.

67 Bosna-Hersek Livno'nun 2 km güneydoğusunda bir yerleşim yeri.

68 Bosna-Hersek Travnik'in 40 km güneybatısında Boşnakça adı Prusac olan yerleşim yeri.

Karaciç'in Karadağ Vladikası I. Petar Petroviç'e Yönelik Bir Mektubu, 5. Eski Bir Öğretmen, 6. Voyvodina Kültür Hayatına Ait Şahsiyetler ve Fırsatlar, 7. Sırbistan'ın Yakın Dönemlerinden, 8. Lubomir P. Nenadoviç İtalya'da, 9. Kaççı'nın Şiir Kitabı Metohya'da. 10. Çetinye Müzesi.

2.1.10. Onuncu Kitap

Corceviç'in *Halk Yaşantımız* adlı serisinin son kitabı 1984 baskısının 3. cildinde 327-437 sayfa aralığına alınmıştır. Bu kitapta şu başlıklar yer alır: 1. Toviya⁶⁹ Geceleri, 2. Birkaç Arnavut Halk Türküsü, 3. Birkaç Arnavut Halk Türküsü Daha, 4. Birkaç Türbe Daha ve Haklarında Anlatılan Efsaneler, 5. Obrok,⁷⁰ 6. Tüfeğin Ateşlenme Şeklinden Tanınması, 7. Gümüş Hükümdar, 8. Suçla İlgili Hurafeler, 9. Milan C. Miliçeviç,⁷¹ 10. Öğretmenler ve Halk Eğitimi.

Bu kitapta adları geçen ve haklarında sözlü anlatımlar derlenmiş olan türbe veya tekkeler şunlardır: Prizren Şeyh Süleyman Acize Baba Tekkesi, Prizren Derviş Sinan Türbesi, Prizren İsmail Dede Türbesi, Prizren Hacı İmam Türbesi, Prizren Mehmet Paşa Türbesi, Prizren Veli Baba Türbesi, Prizren Karabaş Efendi Türbesi, Prizren Kız Türbesi, Prizren Kız Türbesi (2), Ömer (İmer) Baba Türbesi, Tezkiir Efendi Türbesi, Prizren Melami Tekkesi Türbesi, Prizren Kâni Efendi Türbesi, Prizren Şeyh Hüseyin Türbesi, Prizren Akçay (Bitriçe) Dar Geçidi Türbesi, Yok Olmuş Prizren Türbeleri: *Dalgın Baba Türbesi, Prizren Topçu Kışlası Yakınlarında Türbe, Prizren Gora Yolu Üzerindeki Mezarlık Yakınlarında Olan Türbe, Deçan Ram Sali Türbesi, Beleg Türbesi, Nivokaz Türbesi, Suka Tepesi Türbesi, Beç (Bets) Türbesi, Kumanova Şeyh Osman Tekkesi, Kumanova Ali Baba Türbesi, Kumanova Şükrü Baba Türbesi, Dobratın Çoban Baba Türbesi, Kumanova Şeyh Şeribey Baba Türbesi, Sopot Şeyh Kadri Türbesi, Mateyçe⁷² Osman Baba Türbesi, Dalardofçe⁷³ Sinoplu Şükrü Baba Türbesi, Nasalçe⁷⁴ Ali Baba Türbesi, Kalkandelen Harabati Baba Tekkesi, Gostivar Halveti Tekkesi, Vrutok⁷⁵ Cafer Baba Türbesi, Debre Şeyh Kadri Tekkesi, Ohri Sinan Çelebi Türbesi, Ohri Hacı Muhammed Hayati Halveti Tekkesi, Ohri Dalga Baba Türbesi, Ohri Şeyh Hasan Türbesi, Ohri Şeyh Kaylüle Tekkesi /Garib Türbesi, Ohri Akbaba Türbesi, Ohri Şeyh Taktuk Kaplan Baba Tekkesi, Ohri Nakşibendi Tekkesi, Ohri Halil Paşa Türbesi, Manastır Hasan Paşa Camisi, Manastır Kuleli Vakfı, Manastır Lokanta (Mısırlı Şeyh Abdullah) Tekkesi, Hanlar (Muhacir Mahallesi) Tekkesi, Manastır Hüseyin Baba Tekkesi, Manastır Tezveren Baba Türbesi, Pirlepe Dana Efendi Kabri, Kanatlar⁷⁶ Hıdır Baba Tekkesi, Ustrumca Melami Tekkesi, Ustrumca Kadri Tekkesi⁷⁷, Ustrumca Şeyh Halid Tekkesi, Ustrumca Balkan Tekkesi, Ustrumca Kadri Tekkesi, Ustrumca Halveti Tekkesi, Baniçe⁷⁸ Sinan Baba Tekkesi, Baniçe Halveti Tekkesi, İştîp Kadı Dere Tekkesi, İştîp Nakşibendi Tekkesi, İştîp Rufâi Tekkesi, İştîp Şeyh*

69 Eski Ahit'te Nehemya Kitabı ikinci bölümünde adı geçen bir Ammonlu bir memurdur. Bk. *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma*

70 Şehirköy (Piro) yöresindeki bazı kiliselerde taştan yapılmış bir haç türü.

71 1831-1908 yılları arasında yaşamış; tarih, coğrafya, etnoloji, pedagoji ve edebiyat alanında çalışmaları olan Sırp İlimler Akademisi üyesi. Bk. (Corceviç, 1984c, 424-425).

72 Kuzey Makedonya, Kumanova yakınlarında bir köy.

73 Kuzey Makedonya, Kumanova yakınlarında bir köy.

74 Sırbistan, Boynoçça yakınlarında bir köy.

75 Kuzey Makedonya, Gostivar ilçesinde Vardar nehri kaynağına yakın bir köy.

76 Kuzey Makedonya, Pirlepe ilçesine bağlı Kanatlar köyü.

77 Ustrumca'da "Kadri Tekkesi" olarak tespit edilen iki tekke de Kâdiri tekkesi olmalı. Zira Muhacir Mahallesindeki Kâdiri tarikatına bağlı bir tekke olduğu belirtilmiştir. Babyak Mahallesinde olan diğer tekkenin hangi tarikata bağlı olduğu ise belirtilmemiştir.

78 Kuzey Makedonya, Ustrumca ilçesine bağlı bir köy.

Hasan Tekkesi, İştîp Hayatiyye⁷⁹ Tekkesi, İştîp Kır Tekkesi, İştîp Tozak Baba Tekkesi, İştîp Muhyiddin Rumî Türbesi, İştîp Hasan Efendi Mezarı, Bul Baba Mezarı, Ovçe Pole'de⁸⁰ Govadar Baba, Yağmurlar⁸¹ Kara Dede Avlusu, Koçana Tekkesi.

Bu başlıkta tespit edilen 74 adet tekke, türbe, mezar gibi yapıların ikisi hakkında kısa bilgiler verilecektir: 1. Prizren Süleyman Acize Baba Tekkesi ve 2. Kalkandelen Harabati Baba Tekkesi.

2.1.10.1. Prizren Süleyman Acize Baba Tekkesi

Corceviç'in naklettiği rivayete göre Arnavutluk İşkodra'ya bağlı Buşat doğumludur. Genç yaşta tahsil için İstanbul'a gider. Tahsilini bitirdikten sonra İstanbul'da kalmaya devam eder ve şeyhülislamlığa yükselir. O dönem Şam'da Sa'adi Tarikatına bağlı Şeyh İbrahim adında bir şeyh gelir. Fakir olduğu için kalacak bir yeri yoktur; çoğunlukla Ayasofya Camii son cemaat yerinde yatar. Bu derviş İstanbul'da gezindiği günlerde padişahın kızı hastalanır. Padişahın kızını tedavi etmeleri için tüm hekimlere haber gönderilir. Hiçbiri derman bulamaz. Nasıl olduysa padişahın emir kullarından birinin aklına Şeyh İbrahim gelir, çağrılır. Padişahın hasta kızının yattığı odaya girer girmez "Çık mübarek!" diyerek parmağını hastaya doğru uzatır. Padişahın kızının içinden bir yılan çıkar. Şeyh yılanı koynuna alır; padişahın kızı iyileşir. Bunun üzerine şeyhe para teklif edilir, ancak o almaz. Hatta padişahla görüşmesi teklif edilince, "Ben gariban bir kulum, padişahla işim olmaz." diye cevap verir. Ardından Ayasofya Camiine döner.

Bu adamın namı duyulmaya başlar. Süleyman Acize Baba bu kerameti duyunca şeyhi merak eder, yaveri Abdüsselam'ı çağırarak şeyhi görmek istediğini söyler. Süleyman Acize Baba yaveriyle birlikte Ayasofya Camiine giderek yatsı namazını kılar. Ardından Şeyh İbrahim'i bulurlar. Şeyh İbrahim "Benden ne istersiniz?" diye sorunca, Acize Baba ile yaveri şeyhin ilmini öğrenmek istediklerini ve yanından ayrılmayacaklarını söylerler. Bunun üzerine Şeyh İbrahim "Madem öyle, hazırlanın! Yarın sabah şafaktan önce yola çıkacağız." der.

Acize Baba ile yaveri hazırlık yapar, kemerlerine para keseleri koyarlar. Ertesi sabah güneş doğmadan önce Ayasofya önüne gelirler. Şeyh İbrahim'le birlikte Kumkapı'da sahile inerler. Deniz kenarına varınca Şeyh İbrahim pöstekisini su yüzüne bırakır, üstüne oturur, artık yoldaşları olan Acize Baba ile yaverine "Siz de oturun!" der. Onlar sözünü dinleyerek pöstekiye oturacakları anda pösteki salınmaya ve batmaya başlar. Bunun üzerine ürkerler, ancak Şeyh İbrahim "Kemerlerinizde taşıdığımız yılanları (paraları) atın, korkmayın." der. Yoldaşları şeyhin dediğini yapınca pösteki durulur.

Şeyh İbrahim ilmini yoldaşlarına öğrettikten sonra bir gün Abdüsselam'a İstanbul'da bir tekke yaptırmasını, Süleyman Acize Baba'ya ise Yakova'ya dönerek bir tekke yaptırmasını söyler. Süleyman Acize Baba şeyhinin sözünü dinleyerek Yakova'ya gelir ve Büyük Tekke olarak bilinen tekkeyi yaptırır.

Süleyman Acize Baba Yakova'da evlenir ve Danyal adında bir oğlu olur. Danyal büyüyünce babası "İkimiz aynı tekkede olamayız. Sen burada kal, ben Prizren'e giderim." der. Prizren'e giderek bir arsa alır ve üstünde kendi adını taşıyan tekkeyi yaptırır.

79 Halvetiyye-Ahmediyye'den Ramazâniyye'nin kolu. Bk. (Öngören, 2011).

80 Kuzey Makedonya, İştîp ilçesine bağlı Peşirli, Hamzabeyli ve Erclî köyleri arasındaki ova.

81 Kuzey Makedonya, İştîp ilçesine bağlı bir köy.

2.1.10.2. Kalkandelen Harabati Baba Tekkesi

Çok sayıda araştırma yazısının olduğu bu tekke⁸² hakkında Corceviç şunları kaydetmiştir:

Bektaşî Tarikatı dervişi Sersem Ali Baba, bir padişahın veziriydi. Bir zaman sonra hizmetten ayrılıp inzivaya çekilmek ister. Padişah bu isteğini reddeder, fakat o ısrarcıdır. Vezirini tutamayacağını gören padişah “Madem sersemledin, git!” der. Bunun üzerine lakabı “Sersem” olur. İnzivaya çekilen Sersem Ali Baba bir süre sonra ölür. Mezarının olduğu yere bir türbe yapılı.

Sersem Ali Baba'nın müritlerinden ve onun gibi Bektaşî olan Harabati Baba, dört arkadaşıyla birlikte Kalkandelen'e gelir. Onunla gelen arkadaşları Koyun Baba, Kızıl Baba, Yarar Baba ve Ballı Baba'dır. Harabati Baba Kalkandelen'de kalarak Bektaşî tekkesini yaptırır. Arkadaşlarından Koyun Baba, Şipkoviç'e; Kızıl Baba, Kırçova'ya; Yarar Baba, Poroy'a, Ballı Baba, Sofya'ya giderler.

Bir gün Harabati Baba bir yerde bir kandilin yandığını fark eder. Bu gördüğü kandilin Sersem Baba'nın ruhu olduğunu düşünür. Buraya bir türbe yaptırır. Daha sonra türbenin olduğu yere Harabati baba Tekkesi adıyla anılacak olan bir Bektaşî tekkesi yaptırır. Tekke kapısının üzerinde taş oyuşmuş şu kitabe yer alır:⁸³

*Tâlib isen ey ahî erenlerin irfânına
Olma nâdâne mukârin gerçeğin gel yanına
Can kulağın açup dinle ne der ehl-i kemâl
Sıdk ile olsun niyâzın âlemin sultânına
Bil ganîmet bu demi ey tâlib-i himmet olan
Dem geçer, devrân döner, bugünü koma yarına
Bez-i mâl-ü mülk edenler hasbeten lillâh için
Erişir Hakk'ın inâyetine vü ihsânına
Sâhibu'l-hayrât Recep Paşa'ya eyle bir duâ
Gelmeye asla keder ki demine devrânına
Ey bu meydânı ziyâret eyleyen bak târihe
Sil gönül yaşını gir erenlerin meydânına⁸⁴*

2.1.11. On Birinci Kitap

Corceviç'in *Halk Yaşantımız* adlı kitap serisi aslında on kitaptan oluşur. 1984 tarihli ikinci baskıyı hazırlayan Nenand Lubinkoviç, Corceviç'in başka süreli yayınlarda çıkmış olan diğer bazı çalışmalarını derleyerek on birinci kitabı oluşturur. Kitap şu başlıklardan oluşur: 1. Sırp Folkloru Hakkında, 2. Sırp Halk Oyunları, 3. Kuvada,⁸⁵ 4. Doğum Perileri ve Onlara İlişkin Halk İnançları, 5. Güney Slavların Ölümle İlgili Bazı Gelenekleri, 6. Sırp Halk İnançları ve Sosyal Tipleri.

82 Bu konuda bk. (Aruçi, 1996).

83 Corceviç kitabının Sırpça çevirisini vermiştir. Sırpça çeviriyi Prof. Dr. Fehim Bayraktareviç'in yaptığını belirterek ona teşekkürlerini ifade eder.

84 Kitabının Türkçe metninin transkripsiyonu Jahjai'den (2011, s. 20) alıntılanmıştır.

85 Doğumla ilgili babalara ilişkin bazı geleneklerin adı.

Sonuç

Zengin bir folklor malzemesinin derlendiği bu eser, yazarının Osmanlı'nın Batı Balkanlar'daki hâkimiyetinin son dönemleri ve ertesinde yaşamış olması nedeniyle, Batı Balkan Türklerinin kültürel mirasının yok olmuş olan birçok unsurunun tespiti bakımından bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Bu çalışmaya alınmayıp ancak çalışılan eserin Sırpça aslındaki bazı yazılarında yazarının Türkler ve Balkan Müslümanlarına yönelik taraflı sayılabilecek bakış açısına rağmen, bu çalışmada çevirisi verilmiş veya özetlenerek aktarılmış olan kısımlarının dışında kalanların da hem incelenmesi hem de Türkçeye çevrilmesi Türkoloji'ye yeni bir kaynak kazandıracaktır.

Türbelere ilişkin sözlü anlatıların bir kısmı üzerinde durulabilmiş olan bu çalışmada derviş ve evliyaların çeşitli kerametlerine ilişkin halk inanışlarının olduğu görülmektedir. Bu kerametlerin dertlilere derman bulmak, darda olanlara yol göstermek, aile içinde ve toplumda düzeni sağlamak gibi işlevleri yanı sıra, yardımsever, hayırsever, dürüst, kutsiyete saygılı bireyler olmak gibi erdemli davranışları özendirme işlevi de vardır. Fakat *başsız beden* motifinde olduğu gibi düşmana karşı direnmek, ihanetin cezasız kalmayacağını hatırlatmak gibi işlevleri de olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada türbe ve tekkelere ilişkin rivayetlerin yanı sıra Türk Tasavvuf geleneği bakımından önem arz eden Gülbaba ve Batı Balkan Tasavvuf geleneğinde yeri olan diğer bazı şahsiyetler hakkındaki menkıbelere de yer verildi.

Çalışmanın kısmen birebir çeviri kısmen de yorumlama şeklinde oluşturulmasının amacı hem bu kıymetli eserin içeriği konusunda Türkoloji çevrelerine bilgi aktarmak hem de eserin üslubu hakkında bir fikir vermektir.

Kaynaklar

- Akbulut Selçuk, Sibel. *XVIII. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divanı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Algar, Hamid. "Nakşibendiyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2006. Erişim 14 Ağustos 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/naksibendiyye>
- Aruçi, Muhammed. "Harâbâtî Baba Tekkesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2006. Erişim 10 Kasım 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/harabati-baba-tekkesi>
- Ayverdi, Dr. Ekrem Hakkı. *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri – Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk (IV. Kitap)*. İstanbul Fetih Cemiyeti, 2000b.
- Ayverdi, Dr. Ekrem Hakkı. *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri - Yugoslavya (III. Kitap)*. İstanbul Fetih Cemiyeti, 2000a.
- Biografija.org. "Petar Petrović Njegoš". Erişim 29 Ekim 2023. <https://www.biografija.org/istorija/petar-petrovic-njegos/>
- Bushati, Hamdi. *Skodra dhe motet*, I. Shkoder: Rozafa 1, 2015.
- Buturović, Amila. "Headless, They March On: Cephalophores and Coexistence in Ottoman Bosnia", *Architecture of Coexistence, Building Pluralism*. Ed. Azra Akşamija . Berlin: ArchiTangle, 2020, s. 100-109.
- Čehajić, Džemal. *Derviški redovi u Jugoslovenskim zemljama*. Orijentalni Institut u Sarajevu, 1986.
- Corcević, Tihomir. *Naš narodni život*. Beograd: Geca Kon, 1932.
- Çupiç, Nikola. *Godišnjica Nikole Çupiça*. C. 24, Beograd: Zadubina Nikole Çupiça, 1906.
- Demirbilek, Mesut - Çetin, Münevver. "Cumhuriyetten Günümüze Yükseköğretimde Akademik Yükselme ve Atama Süreci". *Yükseköğretim Dergisi* 12/2 (2002), 197-216. <https://doi.org/10.2399/yod.21.810002>

- Engin, Refik. *Balkanlardaki Yatur, Türbe, Tekke ve Zaviyelerimiz*. Eskişehir: Eskişehir Valiliği, 2014.
- Hacısalihioğlu, Mehmet. "Makedonya". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 2003. Erişim 02 Ağustos 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/makedonya>
- Huković, Muhamed. "Gaijija Šejh Mustafa - mistik i buntovnik". *Prilozi Za Orijentalnu Filologiju*, 41 (1991), 401–408.
- Jahjai, Abas. *Türk Din Müsikişinin Makedonya'daki Dinî Müsiki'ye Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, 2011.
- Kaçalin, Mustafa S. "Gülbaba". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1996. Erişim 14 Ağustos 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulbaba>
- Kahraman, Seyit Ali (haz.). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 6. Kitap, 2. Cilt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Kılıç, Ana. "Alpamiş ve Prens Marko Destanlarında Kahramanın Erginlenmesi". *Milli Folklor* 24/96 (2012), 29-38. Erişim 31 Ekim 2023. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=96&Sayfa=26>
- Kiel, Machiel. "İşkodra". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 2001. Erişim 02 Ağustos 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iskodra>
- Knejević, Srebrica. "Profesor etnologije dr Tihomir R. Corcević i njegovo proučavanje medicinskih prilika u prošlosti". *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 44 (1995), 261-270.
- Krupalija, Mustafa. *Modern Boşnak Milli Kimliğinin Teşekkülü ve Kimlik Unsurlarının İncelenmesi (1850-2020)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, 2020.
- Memić, Amra. "Krajiška junačka epika". *Zbornik Islamskog Pedagoškog Fakulteta u Bihaću*. 6 (2013), 243-269. Erişim 31 Ekim 2023. <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=679695>
- Miliçević, Milan C. *Knejevina Srbija*, Beograd: Drjavna Štamparija, 1876.
- Musić, Omer. "Poslanica Šejha Muhameda Užičanina beogradskom valiji Mehmed-paşi". *Prilozi za Orijentalnu Filologiju*, 2 (1952), 185-194.
- "Nehemya" *Kutsal Kitap, Eski Antlaşma*. Erişim 5 Kasım 2023. <https://www.kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=432>
- Nikolić Popović, Danijela. "Prilozi biografiji i bibliografiji Tihomira Corcevića". *Philologia Mediana*. 9 (2017), 625-643.
- Oberhammer, Eugen. *Die Türken und das Osmanische Reich*. Leibzig und Berlin: Verlag von B. G. Teubner, 1917.
- Osmani, Mead. *Arşiv Belgelerine Göre Niş Sancağı (1839-1878)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, 2018.
- Öngören, Reşat. «Tarikat», *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2011. Erişim: 10 Kasım 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tarikat>
- Özkılıç, Ahmet vd. *Osmanlı Yer Adları I, Rumeli Eyaleti (1514-1550)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2013.
- Özmen, İsmail. *Bektaşî-Alevî Şiirleri Antolojisi*. 3 Cilt. Ankara: Türk tarih Kurumu, 1998.
- Popovic, Alexandre. "Balkan Dervişlerinde Evliya Ölümleri ve Keramet Dağitan Türbeler". Çev. Ela Güntekin. *Osmanlılar ve Ölüm*. Der. Gilles Veinstein. 121-142. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Postribe Nderi i Kombit. "Siperfaqja dhe Kufinjte o Postribes". 2009. Erişim 31 Temmuz 2023. <https://www.postribe.com/siperfaqja-%e2%80%93kufinjte/>
- Ritter, Arnold von Harff. *Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von Harff von Cöln durch Italien, Syrien, Aegypten, Arabien, Aethiopien, Nubien, Palästina, die Türkei, Frankreich und Spanien wie er sie in den Jahren 1496 bis 1499 vollendet ; beschrieben und durch Zeichnungen erläutert hat*. Cöln: Verlag von J. M. Heberle (H. Lemperz), 1860.
- Samic, Jasna. "Kâimi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2001. Erişim: 14 Ağustos 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaimi>
- Saral, İsmail Tosun. "Tarih Sürecinde Gül Baba Türbesinin İçine Genel Bir Bakış". *Türk*

- Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 30 (2004), 193-212.
- Škaljic, Abdulah. *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*. Svjetlost, 1966.
- Škrijelj, Redžep. “Meyli and Kaimi in the Divan of Gurbi”. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 64/64 (Haziran 2017), 383-398.
- Stanković, Todor P. *Putne beleške po staroj Srbiji 1871-1898*. Beograd: Književni fond Ilije M. Kolarca, 1910.
- Sülçevsi, İsa - Memishi, İsa. “Kosova Türklerinde Sevimli (Hipokoristik) Adlar”. *Folklor / Edebiyat* 27/106 (2021), 581-596.
- UBSM, Univerzitetska biblioteka Svetozar Marković. “Tihomir R. Corcevic”. 31 Temmuz 2023a. http://www.unilib.rs/izlozbe/tihomir_djordjevic/index.html
- UBSM, Univerzitetska biblioteka Svetozar Marković. “Sluzbenicki List”. 31 Temmuz 2023b. http://www.unilib.rs/izlozbe/tihomir_djordjevic/biografija/images/biografija/sl.list.pdf
- Vırmıça, Raif. *Kosova Tekkeleri, Türbeleri ve Kitabeli Mezar Taşları*. İstanbul: Sufi Kitap, 2010.
- Wikipedia. “Starina Novak”. *Wikipedia*. Erişim 19 Temmuz 2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Starina_Novak

Extended abstract

The subject of this study comprises selected sections from the oral narratives about the Turks and Muslims of Yugoslavia found in the most renowned work of Serbian ethnologist Tihomir Đorđević, titled “Наш народни живот” (Our People’s Life). Đorđević’s book, the primary focus of this investigation consists of 10 volumes. Notably, narrations concerning tombs within Đorđević’s work hold significance, with dedicated subject headings in the fifth, eighth, and tenth volumes. In the fifth volume, the chapter on tomb narrations was translated ad litteram into Turkish, while tomb narrations in the eighth and tenth volumes are presented in summarized translation. It is crucial to emphasize that Đorđević’s ethnological collection does not aim to create an inventory of tombs or unveil their architectural features. Consequently, it only represents some of the tombs that existed during the period when the collections informing this study were assembled. Furthermore, some of the tombs referenced in the study no longer exist, and there is no evidence of their existence during Đorđević’s living era.

Born in Knjaževac, Serbia, in 1868, Tihomir Đorđević graduated from the University of Belgrade in 1891. He completed his doctoral studies at Philosophische Fakultät, Universität München, with a thesis titled “Zigeuner in Serbien. His career includes over 720 published works in the field of ethnography, published in Yugoslavia and other countries. A substantial part of these studies is compiled in the books cited in the Turkish text of this article. Active in various scientific institutions and organizations, Đorđević passed away in Belgrade in 1944.

“Our People’s Life,” the primary focus of this study, was initially published by the Geca Kon Publishing House between 1930 and 1934. The second edition, released by Prosveta Publishing House in 1984, consolidated the ten volumes of the book into three volumes. Additionally, within the same edition, a fourth volume was curated from selected works by Đorđević. The fifth volume, concluding this edition, encompasses Đorđević’s biography, works, a chosen bibliography, two indexes, and editorial explanations.

Due to space constraints within this article, the sections of Đorđević’s ten-volume work about Turks are presented in an extended abstract in English. However, the Turkish version of the article comprehensively covers information from all volumes of the book.

The fifth volume primarily delves into Turks and other Muslim communities residing in Yugoslavia. The initial section addresses the misconception of the term “Türk” during the relevant Yugoslavian period. To rectify this misconception, the volume includes details about the origin of the Turkish nation, its language, geographical distribution, Turkish clan names, and the Turkish population across countries during Đorđević’s era. The second section of the fifth volume encompasses narratives concerning tombs visited or identified by Đorđević, situated in present-day Serbia, Bosnia-Herzegovina, Montenegro, and Albania. Compiled in 1931, the section features narrations about 16 tombs and 2 graves. Another section of the fifth

volume offers insights into the traditions, practices, and beliefs of the Turks.

In the sixth volume, certain statistics regarding the Turkish population in Serbia during the first half of the nineteenth century are presented.

One of the sections in the eighth volume highlights the narrations about Gülbaba, a figure renowned for his legendary personality in Turkish history. Besides Gülbaba's narratives, significant emphasis is placed on his compiled narratives of tombs. A significant number of the tombs catalogued in this section are situated within the contemporary borders of Kosovo, and a few of them are located within the boundaries of Bosnia-Herzegovina.

Đorđević's ten-volume book, the focal point of this study, stands as a crucial resource for investigating Turkish cultural heritage structures in the Western Balkans and the Sufi tradition within this region. Despite its importance, it is regrettably overlooked. This study endeavors to underscore the significance of this work by translating some parts of it and providing concise information about key sections.